



TAMPEREEN  
AMMATTIKORKEAKOULU

# ”KIINNOSTAAKO MIKÄÄN VAI EIKÖ?”

Lyhytaikaisvankien näkökulmia toimintoihin osallistumisesta  
suljetussa laitoksessa

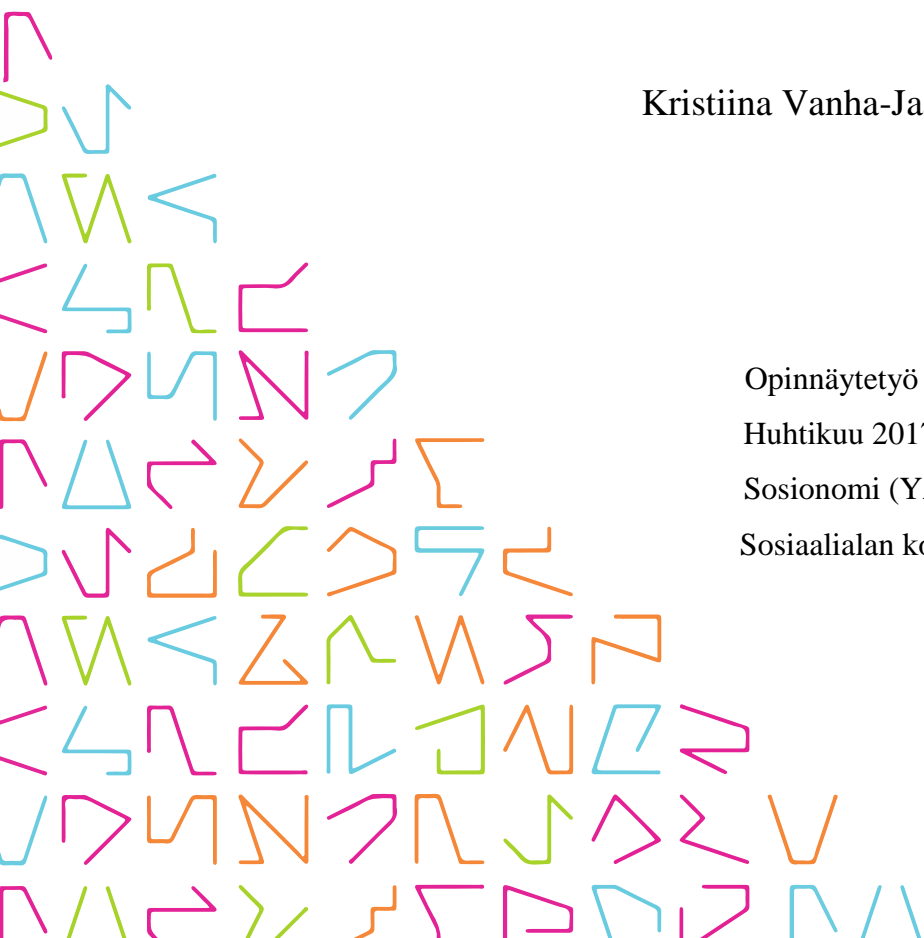
Kristiina Vanha-Jaakkola

Opinnäytetyö

Huhtikuu 2017

Sosionomi (YAMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma



## TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu  
Sosionomi, YAMK  
Sosiaalialan koulutusohjelma

VANHA-JAAKKOLA KRISTIINA:

”Kiinnostaako mikään vai eikö?”

Lyhytaikaisvankien näkökulmia toimintoihin osallistumisesta suljetussa laitoksessa

Opinnäytetyö 74 sivua, joista liitteitä 7 sivua  
Huhtikuu 2017

---

Rikosseuraamuslaitoksen keskeinen haaste tällä hetkellä on muun muassa vankien toimintoihin osallistumisen määrän lisääminen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esiin lyhytaikaisvankien näkökulmia toimintoihin osallistumisesta vankeusaikana. Tavoitteena oli, että vankien näkökulma tullaan huomioimaan vankilan toimintojen kehittämisessä ja näin vastataan entistä paremmin vankeuslain tavoitteisiin vankien tarpeet huomioiden. Punaisena lankana tutkimuksessa on vankien uusintarikollisuuteen vaikuttaminen sekä desistanssi eli rikoksista irtautuminen.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja aineistokeräämiseen käytettiin teemahaastattelua. Tutkimukseen osallistui 7 lyhytaikaisvankia suljetusta laitoksesta. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustulokset osoittavat, että toimintoihin osallistuminen on merkittävää erityisesti vankien hyvinvoinnin kannalta. Vankeusaika saa ajatusmaailman muuttumaan rikoksettoman elämäntavan suuntaan. Kehittämistarpeita koettiin olevan muun muassa toimintojen sekä palveluohjauksen lisäämisen suhteen. Merkittävin tulos on, että vankeusaikainen sijoitus ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen koettiin tarkoituksenmukaisena sekä mahdollisuutena pidemmälle päihdekuntoutukselle jatkuessaan vapaudessa. Tämä tukisi myös rikoksettomassa elämäntavassa. Merkittävänä voidaan pitää myös toivetta siitä, että työntekijät ottaisivat vangin vastaanotolle ilman asiointilomakkeen laittamista eli ilman vangin pyyntöä, sillä vangit eivät välttämättä ole oma-aloitteisia.

Jatkossa olisi tärkeää selvittää lyhytaikaisvangin mahdollisuus sijoituksesta ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen, kun on kyse päihdeongelmaisesta vangista.

---

Asiasanat: lyhytaikaisvanki, vankilan toiminnot, uusintarikollisuus, desistanssi

## ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu  
Tampere University of Applied sciences  
Master's Degree Programme in Social Services

VANHA-JAAKKOLA KRISTIINA

"Are you interesting in anything or not?"

Short-term prisoners views of participate in activities in closed institution

Master's thesis 74 pages, appendices 7 pages

April 2017

---

Nowadays the key challenge of Criminal Sanctions Agency is adding activities to prisoner's sentence time. The purpose of this study was to investigate short-term prisoners' view of participate in activities. The aim is to take these into consideration when developing such activities that concern them. The basis of the study was influence recidivism and desistance, which leads to life without crime.

The research was conducted as qualitative research and the data were collected using theme interviews. The data were collected from 7 short-term prisoners of closed institution. The data were analyzed by using content analysis based.

The results reveal that participate in activities was experienced as significant specifically for the welfare of the prisoners. It was considered that there were development needs among other things both in relation to adding activities and in relation to adding case management. The most significant result is that a placement to rehabilitation outside a prison during the punishment period was considered appropriate and as an opportunity for longer intoxicant rehabilitation while continuing in freedom. This would also help to achieve a non-criminal way of life. Their wish to get to official's office without sending a form to the official in other words without their own request can also be considered as an important result for prisoners are not necessarily own-initiative.

In the future, it would be important to find out the possibility of a prisoner of a short punishment to gain access to rehabilitation outside a prison during the punishment period in the case of a prisoner with substance abuse problems.

---

Key words: short-term prisoner, prison's activities, recidivism, desistance

## SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ORGANISAATIO, STRATEGIA JA ARVOT SEKÄ KYLMÄKOSKEN VANKILA ORGANISAATIOSSA .....	9
	2.1 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio.....	9
	2.2 Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartta ja arvot.....	11
	2.3 Kylmäkosken vankila Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa.....	12
3	VANKILAN TOIMINNOT VANKEINHOIDON KUNTOUTUKSEN OSANA .....	15
	3.1 Kuntoutus .....	15
	3.1.1 Vankeinhoidon kuntoutus .....	17
	3.1.2 Rangaistusajan suunnitelma .....	19
	3.1.3 Kuntoutujana lyhytaikaisvanki.....	22
	3.2 Vankilan toiminnot.....	23
	3.2.1 Yksilötyö.....	24
	3.2.2 Ohjelmatoiminta .....	26
	3.2.3 Työtoiminta ja koulutus .....	28
	3.2.4 Vapaa-ajan toiminta.....	28
	3.2.5 Muu toiminta.....	29
4	VANKILAN TOIMINTOJEN VAIKUTTAVUUS RIKOLLISEEN KÄYTTÄYTYMISEEN .....	30
	4.1 Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen.....	31
	4.2 Desistanssi .....	33
	4.3 Lyhytaikaisvankien vaikuttamisen merkittävimmät tekijät .....	35
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN .....	37
	5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset .....	37
	5.2 Kvalitatiivinen tutkimus .....	38
	5.3 Aineiston hankinta.....	38
	5.4 Aineiston analysointi .....	40
6	TUTKIMUSTULOKSET .....	43
	6.1 Hyvinvointi toimintaan osallistumisen merkityksenä .....	45
	6.1.1 Mielekäs vankeusaika .....	45
	6.1.2 Psykkinen- ja fyysinen hyvinvointi.....	47
	6.1.3 Elämän hallinta.....	48
	6.2 Vankeusajan vaikutus lyhytaikaisvangeille.....	50
	6.3 Lyhytaikaisvankien kehittämisideoita .....	52
7	JOHTOPÄÄTÖKSET .....	56

7.1 Kehittämisideat .....	57
7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus .....	59
8 POHDINTA.....	62
LÄHTEET .....	64
LIITTEET .....	68
Liite 1. Saatekirje .....	68
Liite 2. Teemahaastattelurunko .....	69
Liite 3. Taulukko: Pelkistetyt ilmaukset sekä alaluokat tutkimuskysymyksittäin.....	70
Liite 4. Taulukko: Aineiston analyysin luokat tutkimuskysymyksittäin.....	73

## 1 JOHDANTO

Vankeuslain, joka tuli voimaan 1.10.2006, 8 luvun 2 §:n mukaan vankeusvangilla on velvollisuus osallistua vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Tavoitteena on vahvistaa valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, ylläpitää ja parantaa vangin ammattitaitoa ja osaamista, ylläpitää työ- ja toimintakykyä sekä tukea päihteettömyyttä. (Vankeuslaki 767/2005.) Tuottavuusohjelman ja sopeuttamissuunnitelman mukaisten Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstövähennyksien johdosta muun muassa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rangaistusten vaikuttavuuteen liittyviä ohjelmia sekä rangaistusajansuunnitelmien mukaista toimintaa ei aina kyetä järjestämään vangin tarpeiden mukaisesti. Myös vankien vapaa-ajan toimintaa on täytynyt karsia. Kuitenkin vuonna 2015 pystyttiin vähentämään toimintaan osallistumattomien vankeusvankien keskimääräistä osuutta 27%, verrattuna edelliseen vuoteen (31%) ja lisäämään vankien toimintaan osallistumista. (RISE 2016, 1-2.)

Rikosseuraamuslaitoksen keskeisiä haasteita ovat muun muassa vankien sellin ulkopuolella viettämän ajan ja täten aktiivisuuden ja toimintoihin osallistumisen määrän lisääminen. Tähän on myös Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ilmaissut selkeän kantansa päätöksessään 24.6.2015; dnro 1901/2/2011. (RISE 2016, 2.) Ehdottoman vankeusrangaistuksen yhtenä keskeisimpänä haasteena voidaan pitää lyhytaikaisvankien toimintoihin osallistumista. Heidän toimintaan osallistuminen vankeusaikana on erittäin vähäistä, ellei jopa olematonta. (Tyni 2015, 114-115.)

Rikosseuraamuslaitoksen keskeisenä tavoitteena vuosina 2015-2018 on toimintojen kehittämisessä korostaa vankien ja asiakkaiden tarpeiden lisäksi tavoitteidensuuntaisen oman toimijuuden vahvistamista. Vankiloiden työtoimintaa kehitetään omaa toimintaa tehostamalla ja ulkopuolista yhteistyötä lisäämällä. Ohjelmatoiminnan laatua tehostetaan käyttämällä vain akkreditoituja ohjelmia sekä muuta hyväksyttyä kuntoutusta. Ulkopuolisten ostopalveluiden käyttöä lisätään vankien päihdekuntoutuksessa ja vapautuminen rakennetaan suunnitelmallisesti verkostojen palveluita käyttäen. Lyhytaikaisvankien täytäntöönpanoprosessia yksinkertaistetaan ja näin mahdollistetaan heidän sijoittamisensa toimintaan nykyistä useammin. Pääpainona on vapauttamisen suunnittelu ja muu vapautumista edistävä toiminta. (Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2018, 22.)

Rikosseuraamuslaitoksella on Lähityö-hanke, joka on asetettu ajalle 1.1.2016-31.12.2017. Rikosseuraamuslaitoksen lähityö on vangin tai yhdyskuntaseuraamusasiakkaan kanssa vuorovaikutuksessa tehtävää työtä. Vuorovaikutus perustuu Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin ja se on vangin kanssa työskentelevän ammatillisuudesta lähtevää sekä tavoitteellista. Projektin tavoitteena on muun muassa lisätä vankien toimintoihin osallistumista ja sellin ulkopuolista aikaa suljetuissa vankiloissa erityisesti niiden vankien osalta, joilla on siihen kaikista heikoimmat mahdollisuudet tällä hetkellä. (Rikosseuraamuslaitoksen Intranet 2017)

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen tavoitteena vuonna 2016 oli lisätä toimintoihin osallistuvien vankien määrää erityisesti lyhytaikaisvankien, koska heille ei ole tarjolla juurikaan ohjelmatoimintaa lyhyestä vankeustuomiosta johtuen ja heidän toimintoihin osallistuminen on vähäistä. Perinteisiin vankilatöihin ohjautuvat monesti vangit, joilla on pidempi vankeustuomio. Lyhyetkin vuorovaikutukselliset asiakassuhteet voivat olla merkityksellisiä ja saada asiakkaan motivaatiota vahvistettua rikoksettomaan elämään. Usein vankeus on hyvä kohta miettiä asioitaan ja monesti vangit ovat jo miettineetkin rikollisen elämäntavan jättämistä. Heillä saattaa olla motivaatiota, mutta tarvitaan myös kykyä. Miten voisimme vankeusaikana vahvistaa motivaatiota, entä kykyjä muutokseen?

Pirkanmaan rikosseuraamuskeskuksella (=Kylmäkosken vankila, Vilppulan vankila ja Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto) on ollut yhteinen vuoden kestävä Vastuuvirkamies-hanke, mikä päättyi helmikuun 2016 lopussa. Hankkeessa työskenteli kaksi rikosseuraamusesimiestä, joista toisena toimi tämän opinnäytetyön tekijä. Hankkeen tavoitteena oli muun muassa lisätä Pirkanmaan alueella valvotun koevapauden määriä sekä kehittää ehdonalaisen vapauden valvontaa ja ohjelmatyötä. Hankkeen aikana yhtenä vankeinhoidon haasteena nousi esille lyhytaikaisvangit, sillä heitä oli suhteellisen paljon vankeusvangeista. Kylmäkosken vankilasta vuonna 2014 vapautuneista vankeusvangeista lähes puolella oli alle kuuden kuukauden vankeusaika. Hankkeen aikana mietin millaista vaikuttavaa työtä lyhytaikaisvankien kanssa tulisi tehdä vankeusaikana? Miten vaikuttaa heidän uusintarikollisuuteen/ desistanssiin vankeusaikana? Näistä ajatuksistani ja hankkeen aikana esiin nousseiden Kylmäkosken vankilan toimintojen kehittämisideoista alkoi muodostua tämän opinnäytetyön aihe vuoden 2015 lopulla.

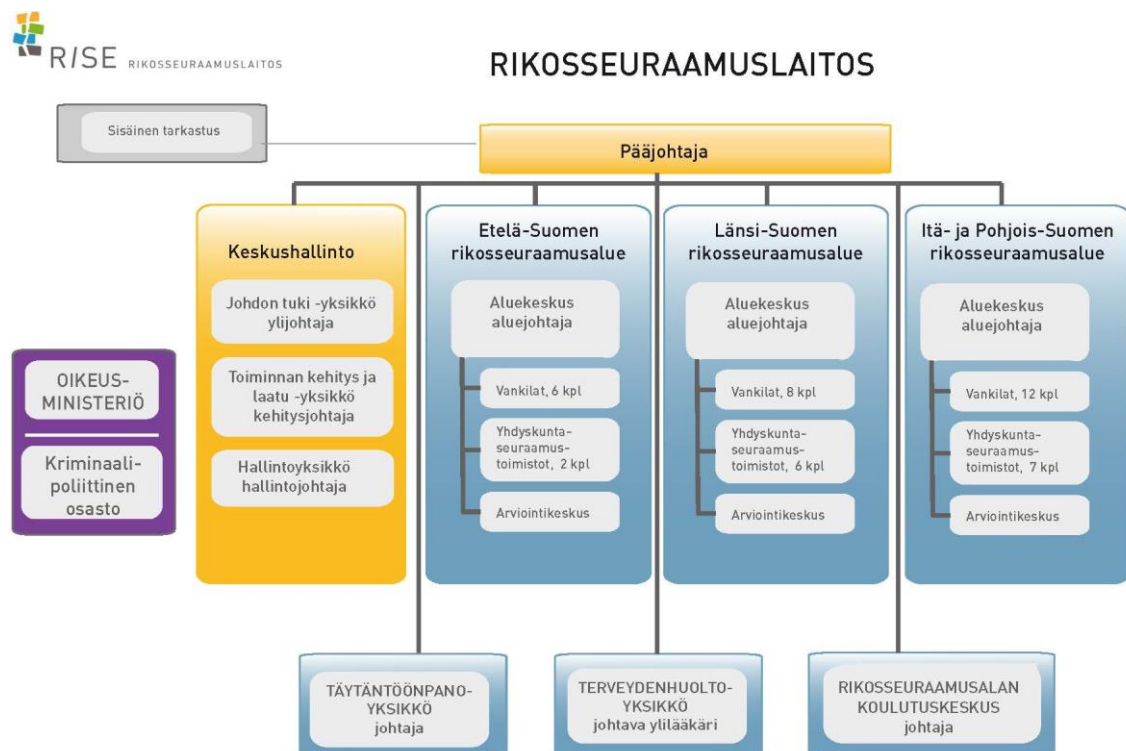
Lavikkala (2011, 128) nostaa artikkelissaan esiin Porporinon (2010) näkemyksen, jonka mukaan kuuntelemalla asiakkaiden näkemyksiä siitä, mikä sopii heille rikollisuudesta irrottautumiseen, toisi parempia tuloksia kuin se, että väitämme meidän ratkaisun toimivan parhaiten. Lyhytaikaisvankien omat kokemukset sekä näkemykset olisi erittäin tarpeellista saada myös kuulluksi toimintojen kehittämisessä. Tässä opinnäytetyössä on tarkoituksena tuoda esiin lyhytaikaisvankien näkemyksiä toimintoihin osallistumisesta, jotta voitaisiin entistä paremmin kehittää toimintoja vastaamaan vankeuslain (767/2006) tavoitetta vahvistaa vankien valmiuksia rikoksettomaan elämään.



## 2 RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ORGANISAATIO, STRATEGIA JA ARVOT SEKÄ KYLMÄKOSKEN VANKILA ORGANISAATIOSSA

### 2.1 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio

Rikosseuraamusalan organisaatio uudistui vuoden 2010 alussa, kun Rikosseuraamusvirasto, Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos yhdistettiin Rikosseuraamuslaitokseksi. Rikosseuraamuslaitos muodostuu keskushallinnosta, täytäntöönpanoyksiköstä, terveydenhuoltoyksiköstä, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta sekä kolmesta rikosseuraamusalueesta. Rikosseuraamuslaitoksella on kolme arviointikeskusta, 15 yhdyskuntaseuraamustoimistoa ja 26 vankilaa. (Rikosseuraamuslaitoksen ulkoinen esittely-diasarja 2015.)



KUVA 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitoksen ulkoinen esittely –diasarja 2015)

Rikosseuraamuslaitoksella on 26 vankilaa, joista 15 on suljettuja laitoksia ja 11 avovankiloita. Vangit, joiden katsotaan sopeutuvan suljettua laitosta vapaampiin oloihin, sijoitetaan avolaitoksiin. Mies- ja naisvangit sijoitetaan eri asunto-osastoille vankiloissa.

Vanajan avovankilassa on perheosasto, jossa vangin on mahdollista asua pienen lapsen kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkintavankeuden toimeenpanon lisäksi vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta, joissa huolehditaan täytäntöönpanon varmuudesta, luotettavuudesta ja turvallisuudesta. Tavoitteena rikosseuraamuslaitoksella on parantaa rangaistusta suorittavien edellytyksiä rikoksettomaan elämäntapaan sekä vähentää riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. Rangaistusten täytäntöönpanojen sisältöjen kehittämisessä pyritään erityisesti tehostamaan yhteiskunnan normaalipalvelujen käyttöä jatkumoiden turvaamiseksi. (RISE 2016, 1.)

Tutkintavankeus on esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana toteutettava pakkokeino. Se ei ole rangaistus. Kun poliisi haluaa pitää kiinni yli neljä päivää henkilön, jota epäillään vakavasta rikoksesta, epäilty pitää vangita käräjäoikeuden päätöksellä. Usein tämä tehdään poliisi tutkinnan turvaamiseksi tai ettei epäilty pääsisi pakenemaan. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Kun vankeusrangaistus tuomitaan määräaikaisena, se voi olla vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta. Yhteisen rangaistuksen enimmäisaika on 15 vuotta ja rangaistuksia täytäntöönpanossa vankeusrangaistusten yhteenlaskettu aika saa olla enintään 20 vuotta. Vankeusrangaistus voidaan tuomita myös elinkautisena, jolloin Helsingin hovioikeus voi aikaisintaan 12 vuoden päästä vankeuden alkamisesta (nuori rikoksenteijä 10 vuoden) määrätä, että elinkautisvanki pääsee ehdonalaiseen vapauteen. Vankeus voi päättyä myös, mikäli tasavallan presidentti armahtaa elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun. Jos tuomittu vankeusrangaistus on yli kaksi vuotta, se on aina ehdoton ja suoritetaan vankilassa. Enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdollisena, ellei tuomitun aikaisempi rikollisuus tai muut seikat edellytä ehdotonta rangaistusta. Tuomioistuimien määrää ehdollisen rangaistuksen pituuden sekä koeajan, joka on 1-3 vuotta, mikäli tuomittu ei koeaikana syyllisty rikoksiin, hän ei joudu vankilaan ja rangaistus raukeaa. Mikäli tuomittu syyllistyy koeaikana rikokseen, josta olisi tuomittava ehdoton vankeusrangaistus, myös tämä ehdollinen rangaistus voidaan määrätä suoritettavaksi vankilassa. Alle 18-vuotiaalle tuomitaan ehdotonta vankeutta vain poikkeustapauksissa. Vankeusvanki pääsee yleensä ehdonalaiseen vapauteen ennen kuin on suorittanut hänelle määrätyn rangaistuksen kokonaan. (Rikosseuraamuslaitos 2015; Käräjäoikeudet 2016.)

Lyhytaikaisvankeudeksi on kansainvälisessä keskustelussa määritelty korkeintaan kuuden kuukauden mittaiset suljetussa laitoksessa suoritettut tuomiot. Tässä tutkimuksessa lyhytaikaisvanki määritetään kuten Kivivuori ja Linderborg (2009, 1) rajasivat tutkimuksessaan lyhytaikaisvankeuden eli korkeintaan kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen, koska tämän pituiset tai sen alittavat vankeusrangaistukset voidaan Suomessa muuttaa yhdyskuntapalveluksi, mikä on vaihtoehto lyhyille rangaistuksille.

## **2.2 Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartta ja arvot**

Oikeusministeriön hallinnonalan tulosoajauksen uudistuksen myötä myös rikosseuraamusalalla on siirrytty nelivuotiseen tulossopimusmalliin ja otettu käyttöön strategiakartat. Uudistettu tulosoajausmalli on suunnittelukaudella 2016–2019 ensimmäisen kerran käytössä. Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartassa on kuvattu rikosseuraamusalan visio vuodelle 2025 sekä rikosseuraamusalan yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet, toiminnalliset tulostavoitteet, henkilöstötavoitteet ja talouteen liittyvät tavoitteet vuosille 2016–2020. (Rikosseuraamuslaitoksen intranet 2017.)

Rikosseuraamuslaitoksen visio vuodelle 2025 on valmentaa rikoksettomaan elämään sekä turvallisesti kohti avoimempaa täytöntöönpanoa. Yhteiskunnallisia vaikuttavuustavoitteita ovat asiakkaiden valmentaminen rikoksettomaan elämäntapaan, huolehtia turvallisuudesta rangaistusten täytöntöönpanossa sekä yhteiskunnan turvallisuutta edistämällä ja huolehtia oikeusturvan toteutumisesta sekä toteuttaa yhdenvertaista kohtelua. Toiminnalliset tulostavoitteet ovat verkostoituminen sekä integroituminen yhteiskunnan normaalipalveluihin, toiminta- sekä asiakasprosessit ovat sujuvia ja toimipaikkaverkosto sekä organisaatorakenne edesauttavat tavoitteiden saavuttamista. Henkilöstö on innostavaa sekä valmentavaa, työhyvinvointia kehitetään ja asiakkaiden sekä henkilöstön välistä vuorovaikutusta lisätään. Resurssit kohdennetaan strategiaa edistävään toimintaan ja toiminta on taloudellista sekä tuottavaa. (Rikosseuraamuslaitoksen intranet 2017.)



KUVA 2. Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartta 2017-2020 (Rikosseuraamuslaitos 2016)

Rikosseuraamuslaitoksen arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä turvallisuus. Sitoutuminen arvoihin merkitsee:

- arvojen näkymistä kaikessa toiminnassa ja suhtautumisessa mm. rikosseuraamusasiakkaisiin
- perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista
- inhimillistä, asiallista ja tasavertaista kohtelua
- kaiken toiminnan lainmukaisuutta sekä oikeuden ja kohtuuden noudattamista
- täytöntöönpanon toteuttamista siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä hänen pyrkimystään rikoksettomaan elämään
- täytöntöönpanon toteuttamista siten, että se on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja rikosseuraamusasiakkaille (Rikosseuraamuslaitos 2016.)

### 2.3 Kylmäkosken vankila Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa

Kylmäkosken kuntaan perustettiin 1.1.1993 eduskunnan päätöksellä Hämeen lääninvankila, joka alkoi toimia itsenäisenä laitoksena 1.3.1993. Laitos oli aiemmin osa Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankilaa ja se rakennettiin vastaamaan Hämeen alueen

tutkintavankien säilyttämisestä. Aikaisemmin Kylmäkosken vankilan alaisuuteen ovat kuuluneet myös lakkautetut Pirkkalan työsiirtola ja Toijalan yövankilaosasto. Hämeen lääninvankila perustettiin alun perin tutkintavankilaksi, jonka tavoitteena oli tutkintavankien ja sakkovankien säilyttäminen. Vuonna 2000 vankisijoittelua muutettiin, jonka seurauksena vankilaan alettiin enenevässä määrin sijoittaa myös vankeusvankeja. (Rikosseuraamuslaitos 2016.)

Kylmäkosken vankila kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Kylmäkosken vankila on 113-paikkainen suljettu laitos miesvangeille, jossa rangaistuistaan suorittavat pirkanmaalaiset vankeus-, tutkinta- ja sakkovangit. Keskivankiluku vuonna 2013 oli 129. Henkilökuntaa Kylmäkosken vankilassa on noin 80 henkilöä. (Kylmäkosken vankila 2015.)

Kylmäkosken vankilassa on käytössä monipuolinen valikoima erilaisia kuntouttavia toimintaohjelmia ja informatiivisia kursseja (AR-, TERVE-, Suha- ja Vapari-kurssit) sekä pitkäkestoisia intensiivisiä toimintaohjelmia. (Kalterit taakse -ohjelma, Omaehtoisuuden muutoksen ohjelma sekä Cognitive Skills –kurssi) (Kylmäkosken vankilan esite). Vankiloiden toimintaohjelmat ovat pääsääntöisesti kognitiivisia ohjelmia ja niiden tavoitteena on vaikuttaa muun muassa vankien rikolliseen käyttäytymiseen. Ohjelmat ovat Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymiä ja ne voivat olla lyhyt- tai pitkäkestoisia sekä yksilö- tai ryhmämuotoisia. Informatiiviset kurssit ovat tietoa antavia.

AR eli Antiriippuvuudet on motivoiva ryhmämuotoinen päihdekurssi, TERVE-kurssi on terveystietoa antava, SuHa- eli Suuttumuksen hallinta-kurssi antaa vaihtoehtoisia toimintamalleja suuttumuksen hallintaan (yksilö/ ryhmä) ja Vapari-kurssi keskittyy vapautteen valmistautumiseen ja sitä pitää ulkopuolinen taho. Kalterit taakse-ohjelmaa ohjataan päihdekuntoutumisosastolla, Omaehtoisuuden muutoksen ohjelma on tarkoitettu väkivaltarikoksista tuomituille ja Cognitive Skills-kurssilla opetellaan ongelmanratkaisutaitoja.

Kylmäkosken vankilassa on tarjolla työtoimintana pakkaus- ja kokoonpano-, vaatehuolto-, kiinteistöhuolto-, tiskaus- ja siivoustyötä. Lisäksi toimintaan voi osallistua mattokutomossa tai tutkintavankien pajalla. Vankeusaikana on mahdollista myös opiskella yksittäisiä peruskoulu- tai lukiokursseja sekä atk-kursseja. Erityisohjaajat antavat päihdekuntoutusta sekä yksilö- että ryhmämuotoisena ja vankilassa toimii päihdekuntoutumisosasto. Vankilan toimintoihin sijoittamisen ensisijainen peruste on aina rangaistusajan

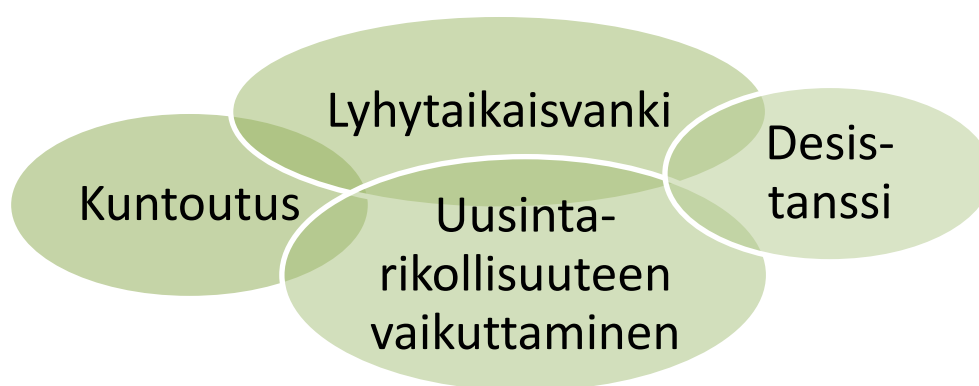
suunnitelmaan vangille asetettujen tavoitteiden toteuttaminen. (Kylmäkosken vankilan esite.)

Vapaa-aikana vanki voi asuinosaustonsa vuorolla harrastaa liikuntaa kuntosalilla ja liikuntasalissa pelaten. Ulkopuolisia keskusteluryhmien vetäjiä vankilassa käy vaihtelevasti ja vanki voi halutessaan saada myös SPR:n kautta säännöllisesti häntä tapaamassa käyvän vankilavierailijan. (Kylmäkosken vankilan esite.)

Sekä vuonna 2014 että vuonna 2015 lähes puolet suoraan Kylmäkosken vankilasta vapautuneista vankeusvangeista on ollut ns. lyhytaikaisvankeja. Heistä suurimman osan vankeusaika on jäänyt alle kolmeen kuukauteen. (Hankeraportti 2016, 19.)

### 3 VANKILAN TOIMINNOT VANKEINHOIDON KUNTOUTUKSEN OSANA

Seuraavaksi kuvataan opinnäytetyön teoreettinen viitekehys, joka muodostuu lyhytaikaisvangista, vankeinhoidon kuntoutuksesta sekä sen vaikuttavuudesta uusintarikollisuuteen ja desistanssiin eli rikollisuudesta irtautumiseen. Vankeuslain (767/2005) 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämönhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Lyhytaikaisvangit on erittäin haasteellinen ryhmä tämän tavoitteen saavuttamisen suhteen, koska heidän lyhyestä vankeusajastaan johtuen tavoitteen saavuttamisen tulisi tapahtua lyhyessä ajassa.



KUVA 3. Teoreettinen viitekehys

#### 3.1 Kuntoutus

Järvikoski ja Härkäpää (2011, 8-11.) määrittelevät kuntoutuksen toiminnaksi, jolla pyritään parantamaan ihmisten toimintakykyä sekä sosiaalista selviytymistä ja edistämään työkykyä sekä turvaamaan työuran jatkoa. Nykyään kuntoutuksen avulla pyritään ehkäisemään ja kompensoimaan sairauksiin, vammoihin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviä ongelmia sekä tukemaan ihmisten ja väestöryhmien voimavaroja, selviytymistä ja hyvinvointia arkielämässä sekä erityisesti elämänuran siirtymävaiheissa. Kuntoutusselonteko 2002 määritelmän mukaan kuntoutus on suunnitelmallista sekä monialaista toimintaa ja yleensä myös pitkäjänteistä. Vähitellen on kuntoutuksen perusteeksi alettu katsoa myös työkyvyn yleinen heikkeneminen ja vakavan sosiaalisen syrjäytymisen uhka. Viime aikoina kuntoutus on saanut enemmän psykososiaalisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia kuin aiemmin.

Kuntoutus on pitkäjänteistä työtä, jossa yhdistyy eri palveluja kuntoutujan tarpeesta lähteväksi kokonaisuudeksi. Kuntoutus on sekä käsitteenä että palvelukokonaisuutena laaja ja monikäyttöinen. Sen tulee mukautua lukuisiin yksilöllisiin tilanteisiin. Kuntoutuksen eri muotoja yhdistää se, että kuntoutukseen valikoituminen perustuu yleensä lääketieteelliseen arvioon kuntoutustarpeesta, kuntoutus perustuu yksilölliseen ja tavoitteelliseen suunnitelmaan, kuntoutusprosessi etenee eri vaiheiden, toimenpiteiden ja palvelujen kautta ja kuntoutukseen kuuluu kuntoutusajan toimeentuloturva. (Paatero ym. 2008, 32-33.)

Kuntoutuksen tavoitteena on muutos yksilön ja ympäristön välisessä suhteessa siten, että toimintakyky ja -mahdollisuudet paranevat, selviytyminen arjessa paranee, työkyky sekä selviytyminen työssä ja opinnoissa paranevat, hyvinvointi ja elämänhallinta sekä sosiaalinen osallisuus vahvistuvat. Kuntoutuja sitoutuu itse toimintaan, kun hän saa olla itse mukana päättämässä kuntoutuksensa tavoitteista sekä ottamassa kantaa valittaviin keinoihin ja näin kuntoutus yleensä onnistuu parhaiten. Ensisijaisena tarkoituksena kuntoutuksessa on, että kuntoutuja löytää toiveidensa mukaisen elämäntavan, jonka hän uskoo voivansa omaksua. Tämä edellyttää, että kuntoutuja on itse aktiivinen toimija. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 14-16.) Kuntoutujan itse asettama tavoite kuntoutumiselle on arvokas sekä ainutkertainen, vaikka se voi olla unelma tai haave, jonka toteutuminen ei näytä aluksi realistiselta. Tällöin työntekijältä edellytetään inhimillistä ymmärrystä ja herkkyyttä, sekä vaaditaan paljon oikeita sanoja ja oikeaa asennetta. (Koukkari 2011, 220.)

Kuntoutukselle on ominaista muun muassa prosessinomaisuus. Kuntoutusprosessi koostuu seuraavista vaiheista: kuntoutustarpeiden ja voimavarojen kartoitus, kuntoutussuunnitelman laadinta, toteutus ja arviointi. Vaiheet toteutuvat limittäin ja samanaikaisesti. (Kettunen ym. 2002, 31.) Viime aikoina on painotettu, että palveluketjun tulisi edetä joustavasti ilman katkoksia. Kuntoutuslakien velvoitteen mukaan asiakasta tulee ohjata tarvittavan palvelun piiriin eli ns. saattaen ohjata. Tämän tavoitteena on taata prosessin jatkuvuus sen kaikissa vaiheissa. (Järvikoski ja Härkäpää 2011, 15.)

Kuntoutus tulisi ymmärtää laajemmin kuin yksinkertaisen etuusajattelun pohjalta. Kuntoutus on toimintakokonaisuus, johon sisältyy mikro-, meso- ja makrotasoisia ilmiöitä. Mikrotasolla on kysymys yksilöstä ja hänen vuorovaikutuksesta erilaisissa pienryhmissä, kuten esimerkiksi kuntoutujan suhteesta asiantuntijoihin, joita hän kohtaa. Mesota-



solla on kyse muun muassa kuntoutusorganisaatiosta ja niistä menetelmistä sekä toimintastrategioista, joita organisaatio noudattaa tuottaessaan tai järjestäessään kuntoutuspalveluja. Makrotasolla eli yhteiskunnan tasolla on kyse väestötason tarpeista sekä kuntoutuspolitiikasta, johon vaikuttavat myös yhteiskunnan yleiset arvot sekä asenteet. (Järvi-koski ja Härkäpää 2011, 18-20.)

### 3.1.1 Vankeinhoidon kuntoutus

1990-luvulla alkoi vankeinhoidossa strukturoidun kuntoutuksen aikakausi, jolloin toimintojen laatuun ja toimeenpanon johdonmukaisuuteen alettiin kiinnittää huomiota. Toiminnoille asetettiin rakenteellisia vaatimuksia kuten, että niiden tulee olla sitoutuneen ja koulutetun henkilökunnan yhdenmukaisesti toteuttamia. (Laine 2014, 292.)

1990-luvulla tuli myös RNR-malli eli riskin (risk-R) huomioimisen, tarpeen (need-N) huomioimisen, vastaavuuden (responsivity-R) sekä ammatillisen harkinnan periaate. Riskin huomioimisen periaate lähtee pyrkimyksestä ennustaa rikollista käyttäytymistä. Kuntoutuksen ja hoidon on perustuttava tähän uusimisriskiin. Korkeamman uusimisriskin omaaville on taattava laajemmat ja perusteellisemmat ohjelmat, kun puolestaan vähäisen uusimisriskin omaavat voidaan jättää vähäisten toimenpiteiden varaan tai jopa kokonaan ilman erityisiä hoito-ohjelmia. Tarpeen huomioiminen perustuu rikoksen uusimisriskin arviointiin, jossa keskeistä on henkilön kriminogeenisten eli rikollista käyttäytymistä ylläpitävien tarpeiden tunnistaminen. Huomattava osa näistä liittyy niihin arvoihin, asenteisiin ja uskomuksiin, jotka hyväksyvät rikollisen toiminnan. Vastaa- vuusperiaatteen mukaan hoito-ohjelma ja sen toteutus ovat tyyliltään ja muodoltaan sellaisia, että ne vastaavat rikosentekijän kykyä ja oppimistyyliä. Ammatillisen harkinnan periaate tarkoittaa suhteellista joustavuutta hoito-ohjelmia toimeenpantaessa. (Laine 2014, 293.) RNR-mallin perusajatus on se, että rikollinen käyttäytyminen on opittua, joten on myös mahdollista oppia siitä pois tai voidaan oppia uudenlaista käyttäytymistä sen tilalle. Muutostyöskentelyssä käytetään lähinnä kognitiivis-behavioraalaisia interventioita. (Tyni 2015, 59.)

RNR-mallia edelleen käytetään rikosseuraamusalalla järjestettävässä kuntoutuksessa, mutta se on saanut rinnalleen 2000-luvulla vaihtoehtoisia teorioita, kuten esimerkiksi GLM (Good Lives Model) mallin eli Hyvän elämän mallin. Tässä mallissa keskitytään yksilön vahvuuk-

sia korostavaan lähestymistapaan tai kuntoutusteoriaan. (Tyni 2015, 64 – 65.) Mallissa korostetaan kuntoutuksen holistisuutta, itsen uudelleenrakentamista, missä hyvän elämän mallit ovat tärkeitä. Riskin, tarpeen ja vastaavuuden ohella on määriteltävä rikoksentekijän omat tavoitteet ja pyrkimykset hänen omassa elämässään, jolloin etsitään myös vahvuuksia, eikä vain riskejä. (Laine 2014, 296.)

GLM-mallissa oletetaan, että rikoksentekijöillä on samat taipumukset sekä tarpeet kuin muilla ihmisillä ja he ovat myös alttiita tavoittelemaan näitä. GLM-mallissa pyritään valmentamaan yksilöä elämään sosiaalisesti hyväksyttävää ja henkilökohtaisesti tyydyttävää mielekästä elämää hänen sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja kehittämällä. Mallia ohjaavia ensisijaisia tarpeita (primary human goods) ovat:

- mielekäs elämä (ml. terve elämä ja toimintakyky)
- tietämys (knowledge)
- pärjääminen harrastuksissa ja vapaa-ajan toiminnoissa (excellence in play)
- pärjääminen työssä (excellence in work)
- autonomia ja itsemääräytyneisyys (excellence in agency)
- sisäinen rauha (inner peace)
- ihmissuhteet/yhteenkuuluvuus (friendship)
- yhteisöllisyys (community)
- henkisyys (spirituality)
- onnellisuus & mielihyvä (happiness)
- luovuus (creativity). (Tyni 2015, 65.; Ward & Maruna 2007, 112-113.)

Nykyään rikoksentekijän kuntouttaminen on asetettu etusijalle, sillä se on vaikuttavampaa kuin esimerkiksi eristys. Kuntoutusajatus voidaan määritellä lyhyesti siten, että sillä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla pyritään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana vaikuttamaan yksittäiseen rikoksentekijään uusintarikollisuutta vähentävästi sekä lisäämällä hänen mahdollisuuksiaan elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Laine 2014, 286.) Rikosseuraamusalalla kuntouttava toiminta voidaan ymmärtää erityishenkilöstön tehtäviin kuuluvaksi toiminnaksi tai osaksi kaikkea rikosseuraamusalan työtä. Se voi tarkoittaa yksilökohtaista asiakastyötä tai työskentelyä ryhmien kanssa. Myös esimerkiksi työtoiminta voidaan olla osa rikoksettomien elämäntavan valmiuksien omaksumista tai erilaiset pähteettömät osastot puolestaan pyrkivät vaikuttamaan vankilaolosuhteisiin siten, että elämäntavan muutos tai kuntoutuminen olisi mahdollista. (Rantanen 2009, 108.)

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan prosessia, jonka tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen eli kyky selviytyä erilaisista sosiaalisista tilanteista sekä monipuolinen osallisuus yhteiskuntaan. Sosiaalisella kuntoutuksella voidaan tarkoittaa myös konkreettisia toimenpiteitä, joiden avulla pyritään huolehtimaan taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden tukemista kuntoutustuloksen saavuttamisessa. (Järvikoski ja Härkäpää 2011, 22.) Sosiaalisella kuntoutuksella on myös keskeinen sija rikosseuraamusalalla ja sen näkökulma voidaan ymmärtää monella tapaa. Se muun muassa huomioi yksilöllisen tilanteen ja on vaikeammin standardoitavissa oleva. Rikosseuraamusalalle ovat tulleet erilaiset tilannearvioinnit (esim. riski- ja tarvearvio) sekä suunnitelmat (esim. rangaistusajan suunnitelma) ja palveluohjauksen periaatetta on pyritty myös lisäämään. Psykososiaalinen työ korostuu nimenomaan erityishenkilöstön kuten muun muassa sosiaalityöntekijöiden työskentelyssä. (Rantanen 2009, 110-111.)

### **3.1.2 Rangaistusajan suunnitelma**

Vankeuslain (767/2005) 4 luvun 6§:ssä säädetään, että vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Rangaistustajan suunnitelmalla pyritään edistämään vangin elämänhallintaa, valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä sijoittumista yhteiskuntaan ja sen avulla voidaan mahdollistaa rangaistusajan mielekäs käyttö. Suunnitelmaan kootaan vankia koskevat keskeiset tiedot, joita käytetään päätöksiä ja arvioita tehtäessä. (Hartoneva ym. 2015, 137.) Arviointiprosessissa tehdään päätelmiä yksilön käyttäytymisestä ja henkilökohtaisista ominaisuuksista keräämällä tietoa sekä analysoimalla. Siinä pyritään saamaan myös kokonaisvaltainen kuva vangin voimavaroista. (Arola-Järvi 2012, 37.)

Rangaistusajan suunnitelma on prosessi, jota tulee tarkentaa sekä päivittää säännöllisesti. Rangaistusajan alussa tehdään ensimmäinen suunnitelma, mitä täydennetään rangaistusajan kuluessa vangin kehityksen ja olosuhteiden muutosten mukaan. Kun vapautuminen lähestyy, liitetään rangaistusajan suunnitelmaan vapautumis- ja valvontasuunnitelma, joka laaditaan yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen eri toimijoiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa ja siihen sisältyvää vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa tulee tehdä tarvittaessa yhteistyötä tuomitun luvalla hänen kotikunnan sosiaali-, terveys-, asunto- ja työvoimaviranomaisten, muiden viranomaisten

sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Yksityisellä yhteisöllä tarkoitetaan esimerkiksi yksityistä päihdehuollon laitosta ja yksityishenkilöllä puolestaan esimerkiksi lähiomaisia tai muita läheisiä. (Hartoneva ym. 2015, 138-140.) Kun vanki saapuu sijoitusvankilaan, alkaa rangaistusajan suunnitelman toteuttaminen. Suunnitelman toteuttamista ja seuranta varten nimetään vastuuhenkilö. Vähintään kerran vuodessa suunnitelman toteuttamista arvioidaan yhteistyössä vastuuhenkilön ja eri virkamiesten kesken sekä silloin, kun suunnitelmallinen työskentely ei etene. (Arola-Järvi 2012, 58.)

Laadittaessa rangaistusajan suunnitelmaa otetaan siinä huomioon vangin aiempi rikollisuus, rikoksen laatu, rangaistuksen pituus, sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet, voimavarat, arvio työ- ja toimintakyvystä, uusimisriskitekijät, turvallisuustekijät sekä tekijät, jotka vähentävät todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin. Suunnitelma sisältää muun muassa vankeusajan keskeiset tavoitteet sekä tieto- ja osallistumisvelvollisuuden sisältävän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuustasosta. Suunnitelman tulee sisältää ainakin tietoja toiminnasta rangaistusaikana sekä mahdolliseen koevapauteen ja ehdonalaiseen vapauttamiseen liittyvistä asioista, kun se tehdään ennen rangaistuksen täytäntöönpanon alkamista. (Hartoneva ym. 2015, 139.)

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan arviointikeskuksessa tai muussa täytäntöönpanotoimien aloittamisesta vastaavassa yksikössä kuten esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Tuomitun osallistuminen suunnitelman laatimiseen on tärkeää, joten se valmistellaan yhdessä vankeuteen tuomitun kanssa. Mikäli tuomittu kieltäytyisi osallistumasta suunnitelman laatimiseen, on se joka tapauksessa tehtävä, mutta se voidaan laatia sisällöltään vähemmän vaativaksi. (Hartoneva ym. 2015, 140.)

Kun tuomittu menee itse vapaudesta vankilaan, tehdään hänelle rangaistusajan suunnitelma sekä sijoittelu ennen vankilaan menoa. Tätä prosessia kutsutaan siviiliarviointiksi. Tämä siviiliarviointi on ollut 1.5.2015 alkaen yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtävänä. Siviiliarviointiin tulevat asiakkaat on pääsääntöisesti tuomittu enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen eli lyhytaikaisvangit kuuluvat tähän ryhmään. Tuomittu kutsutaan haastatteluun yhdyskuntaseuraamustoimistoon, missä häntä kuullaan rangaistusajansuunnitelman laatimista varten sekä vankilaan sijoittamisesta eli ilmoittautumisajankohdasta vankilaan sekä sijoituslaitoksesta. Tarvittaessa tapaamisia voi olla useampikin tai voidaan järjestää esimerkiksi verkostopalaveri. Tuomittua voidaan tarvittaessa kuulla myös esimerkiksi puhelimitse tai videoyhteyden välityksellä. Mikäli tuomit-

tu ei saavu haastatteluun eikä hän ota mitään yhteyttä yhdyskuntaseuraamustoimistoon, joudutaan alustava rangaistusajan suunnitelma laatimaan pelkän kirjallisen materiaalin perusteella ja tehdään myös päätös ilmoittautumisajankohdasta sekä sijoitusvankilasta.

Rangaistusajan suunnitelman keskeisin osa jatkotyöskentelyn kannalta ovat tavoitteet, joihin halutaan päästä. Sama tavoite voidaan saavuttaa erilaisin keinoin, joita voivat olla esimerkiksi koulutus tai päihdekuntoutus. Tavoitteiden painopisteen tulee olla rikollisen käyttäytymisen vähenemisessä sekä niiden intensiteetti ja valitut keinot tulee olla palautettavissa riski- ja tarvearvioon. Tavoitteiden tulisi olla hyväksyttäviä ja sellaisia, että vanki sekä rikosseuraamuslaitos voivat niihin sitoutua. (Arola-Järvi 2012, 53.)

Liimataisen ym. (2015, 27-31.) tutkimukseen osallistuneista vangeista 85% oli tehty rangaistusajan suunnitelma, 10 % ei oltu tehty rangaistusajan suunnitelmaa ja 5 % vastaajista ei tiennyt, oliko heille tehty rangaistusajan suunnitelma. Vastaajista 13%, joille ei oltu tehty rangaistusajan suunnitelmaa, ilmoittivat syyksi lyhyen tuomion. Suurin osa vastaajista piti rangaistusajan suunnitelman tekemistä hyvänä asiana yleisesti ottaen ja lähes kaikki katsoi pyrkineensä edistämään sen toteutumista. Vastaajista 70 % pyrki edistämään rangaistusajan suunnitelmansa toteutumista välttääkseen kannaltaan ikävät seuraukset ja yli puolet vastasi noudattavansa rangaistusajan suunnitelmaansa lähinnä päästäkseen poistumisluvulle tai avoimempiin vankilaolosuhteisiin. Reilusti yli puolelle vastaajista oli selvää, kuinka heidän tulisi toimia. Rangaistusajan suunnitelman laatimiseen ja niiden etenemiseen liittyvien väittämien tulokset jakautuivat melko voimakkaasti. Noin puolet vastaajista koki, että heidän henkilökohtaiset tarpeensa, taustansa ja tilanteensa on huomioitu rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa. Kolmannes vastaajista oli toista mieltä. Lähes puolet vastaajista katsoi saaneensa rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa vaikuttaa sen sisältöön ja vastaavasti 38 prosenttia ei. Vajaa puolet vastaajista arvioi vankila-aikansa etenevän rangaistusajan suunnitelmassa suunnitellulla tavalla sekä johdonmukaisesti ja vastaavasti toista mieltä oli 37 prosenttia vastaajista. Vastauksissa nousi voimakkaasti esiin toive rangaistusajan suunnitelman konkreettisuudesta ja toteuttamiskelpoisuudesta.

### 3.1.3 Kuntoutujana lyhytaikaisvanki

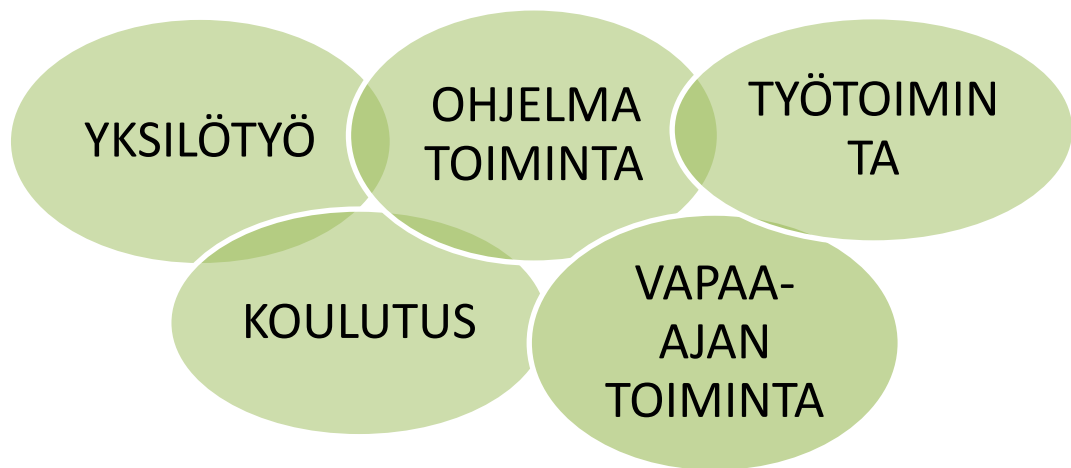
Kivivuori & Linderborgin tutkimuksen (2009, 56-57.) mukaan lyhytaikaisvangit ovat marginalisoitunut sekä sosiaalisesti huono-osainen ryhmä ja heidän keskuudessaan on huomattavasti enemmän työttömiä, asunnottomia, matalan koulutustason omaavia ja talousvaikeuksista kärsiviä kuin samanikäisessä miesväestössä keskimäärin. Vankien koulumenestys on heikompaa ja heillä on enemmän erityissijoituksia koulussa. He aloittavat seurustelun ja ensimmäinen lapsi saadaan selvästi keskimääräistä varhemmin. Niin parisuhteessa kuin yleensäkin elämäkulussa ja myös aikuisuudessa oli enemmän kielteisiä tapahtumia. Kaikkein huono-osaisimman ryhmän sekä lähtökohdiltaan että lopputulemiltaan muodostivat varhain rikosuransa aloittaneet nuoret vangit, sillä varsinkin heille olivat erilaiset ongelmat kasautuneet.

Lyhytaikaisvangit, jotka osallistuivat motivoituneesti päihdehoitoihin, arvioivat optimistisemmin mahdollisuuksiaan irtautua rikollisuudesta vankeuden jälkeen. Desistanssia estävät ainakin katumuksen puute, päihdehoidon puute, rikollisten keskinäiset verkostot ja tunnistaminen, työnantajien torjunta, ja oman päihdehakuisuuden kautta romuttavat perhesiteet. Toisaalta desistanssia edistävät ydinperheessä asuminen lapsena, myönteiset armeijakokemukset, välttyminen kielteisiltä elämäkokemuksilta aikuisuudessa, osallistuminen päihdehoitoon ja vankilan työtoimintaan. (Kivivuori & Linderborg 2009, 181.)

Useimmat lyhytaikaisvangit eivät kokeneet olennaista eroa viimeisimmän ja aikaisempien vankeusrangaistusten välillä. Useimmat vaikuttivat jääneen vaille pidemmän tähtäimen toimenpiteitä, jotka olisivat tukeneet virinneitä irtautumispyrkimyksiä rangaistuksen aikana ja sen jälkeen. Monet vangeista olivat jo jonkin aikaa pohtineet suhdettaan rikollisuuteen sekä päihteisiin siten, että he kyseenalaistivat ja katuivat toimintaansa. He olivat sisäisesti keskustelleet itsensä kanssa rikollisessa elämäntavassa kiinni pitävistä seikoista sekä myös rikoksettomaan elämäntapaan vaikuttavista seikoista. Vankilan henkilökunnan taholta tukea tähän sisäiseen keskusteluun oli muutamaa poikkeustapausta lukuun ottamatta vähän ja sattumanvaraisesti tarjolla. (Kivivuori & Linderborg 2009, 182.) Pitkäaikaisvankeuteen ovat rinnastettavissa lyhyet tuomiot. Kun uusi tuomio on odottamassa jo vapautumishetkellä, on yhteiskuntaan asettuminen kovin hankalaa. (Granfelt 2014, 263.)

### 3.2 Vankilan toiminnot

Vankitoiminnot eli vankityö, vankien koulutus sekä toiminta- ja päihdeohjelmat ovat keskeisiä toimenpiteitä, joilla pyritään vähentämään vapautuvien vankien uusintarikollisuutta ja edistämään yhteiskuntaan integroitumista. (Tyni 2015, 95.) Vuonna 2015 vangeille järjestettävä toiminta (koulutus, ohjelmatoiminta, työtoiminta, yksilötyö ja vapaaajan toiminta) maksoi yhteensä 17,2 miljoonaa euroa (vuonna 2014 17,0 miljoonaa euroa), joka oli 8 % (8 %) Rikosseuraamuslaitoksen kokonaiskustannuksista (RISE 2016, 11).



KUVA 4. Vankitoiminnot

Vankien työ- ja osallistumisvelvollisuus perustuu normaalisuusperiaatteeseen, joten vankilan päiväjärjestyksen tulee vastata yhteiskunnassa yleensä noudatettavia käytäntöjä. Eurooppalaisen kidutuksen vastainen komitea (CPT) myös korostaa suosituksissaan vankien aktiivisen toiminnan merkitystä. CPT:n ajatuksessa se on normaalisuuden tae sekä myös tae siitä, että vanki pääsee ulos sellistään ja saa olla yhteydessä muiden vankien kanssa. Vankien työ- ja osallistumisvelvollisuus on voimassa lähes kaikissa läntisen Euroopan maissa ainakin jossakin muodossa. Suuren vankiluvun ja yliasutuksen maissa sellin ulkopuolisen työn tai muun toiminnan järjestäminen on kuitenkin kansainvälisesti suurin ongelma. (Hartoneva ym. 2015, 162.)

Suomessa työ- ja osallistumisvelvollisuutta perustellaan sekä normaalisuusperiaatteella että ajatuksella rangaistusajan hyväksikäyttämisestä, joten vangin mahdollisuuksia selviytyä vapaudessa on pyrittävä vahvistamaan vankeusaikana. Suomessa vankien kieläytyessä toimintaan osallistumisesta seuraa harvoin kurinpitorangaistus. Näissä tilanteissa vanki pyritään sijoittamaan muuhun toimintaan. (Hartoneva ym. 2015, 163.)

Vankeuslain 8 luvun 1 §:n mukaan vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittautumista yhteiskuntaan vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, ylläpitämällä sekä parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä ja tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa. Toiminta muodostuu työstä, koulutuksesta tai muista vangin valmiuksia edistävästä toiminnoista. Toimintaohjelmia ovat esimerkiksi asenteisiin, toimintatapoihin ja rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat ohjelmat, joilla pyritään parantamaan vangin kykyä ja mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään. (Hartoneva ym. 2015, 163-164.)

Vankeuslain 8 luvun 2 §:n mukaan vanki on osittain tai kokonaan vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai ikänsä sitä vaatii. Toimintaa tulee järjestää vangeille siten, että heille tarjotaan mahdollisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman tavoitteita edistävällä tavalla. Rikosseuraamuslaitoksen on huomioitava käytössä olevat resurssit ja näin Rikosseuraamuslaitoksella on harkintavaltaa toiminnan järjestämisessä. Rangaistusajan suunnitelman lisäksi on toimintaan sijoittamisessa otettava huomioon turvallisuusasiat sekä vankilan järjestyksen säilyminen. (Hartoneva ym. 2015, 165.)

### **3.2.1 Yksilötyö**

Psykososiaalista yksilökohtaista työtä vankiloissa tekevät psykologi, pastori, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitajat ja erityisohjaajat. Psykologi antaa psykologista neuvontaa, tukea, hoitoa ja terapiaa. Sosiaalityöntekijä auttaa vankia muun muassa asumiseen liittyvien asioiden hoidossa sekä huolehtii sosiaalisen tilanteen valmistelusta vapautumiseen liittyen yhteistyössä sosiaali-, asunto- ja työvoimaviranomaisten, yhdyskuntaseuraamustoimistojen sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Pastori tekee sielunhoitotyötä antaen hengellistä ja sosiaalista tukea muun muassa vapautumisvaiheessa, jolloin on tärkeää luoda jatkokontakteja esimerkiksi seurakuntiin. Päihdetyön erityisohjaaja



tekee muun muassa yksilökohtaista päihdekuntoutustyötä sekä valmistelee kuntoutusjatkumoihin tarvittaviin ulkopuolisiin laitoksiin. (Larikka & Lehtinen 2010, 17-18.)

Yksilötyö pyrkii vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien ja psyykkisen pahoinvoinnin vähentämiseen sekä yksilöiden että perheiden elämässä. Sen tavoitteena on vangin selviytymisen edistäminen, kuten esimerkiksi toiminta- ja ajattelutapojen muuttaminen. Vangin rangaistusajan suunnitelmasta tulevat yksilötyön tavoitteet. Yksilötyö on erityisen tärkeää niiden vankien kohdalla, jotka eivät kykene erilaisista syistä johtuen ryhmämuotoiseen toimintaan. (Larikka & Lehtinen 2010, 18.)

Järvisen (2015, 228.) tutkimuksen mukaan asiakas-työntekijäsuhteessa on oleellista millä tavalla suhtaudutaan rikoksia tehneeseen asiakkaaseen, sillä se vie suhdetta sekä asiakkaan elämänmuutosta ”eteenpäin”. Asiakas-työntekijäsuhteessa olemisen tapaan liittyvät vastavuoroisuus, tilan antaminen, salliva ilmapiiri, kannustavuus, työntekijän taito ”osata lukea kyseistä asiakasta” ja soveltaa toimintatapaansa yksilöllisesti asiakkaan tilanteen sekä aikakäsityksen mukaisesti.

Rikosseuraamusalan asiakas-työntekijäsuhteissa merkittävää on säädellä hienovaraisesti rangaistusulottuvuutta, jolla voidaan vaikuttaa suhteeseen ja sen jatkuvuuteen sekä näin myös asiakkaan elämänmuutoksiin. Työntekijällä on mahdollisuus tilannekohtaisesti painottaa suhteen kumppanuus- tai rangaistuselementtejä. Asiakas-työntekijäsuhteessa voidaan työskentelyssä huomioida yksilöllisesti asiakkaan kokonaisvaltainen elämäntilanne ylittämällä organisaatiolähtöinen kontrollipainotteisuus. (Järvinen 2015, 232.)

Toisille asiakas-työntekijäsuhde on suhde, joka mahdollistaa asioiden syvällisemmän työstämisen ja identiteettityön. Asiakas voi rakentaa uutta rikoksetonta identiteettiään ja siihen liittyviä rooleja suhteessa, jossa hän voi käsitellä vanhaan identiteettiin liittyviä häpeän ja syyllisyyden tunteitaan. Rikollisuuteen liittyvän leiman purkamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota työskenneltäessä rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa. Asiakkaat, jotka elävät sosiaalisesti kuormittavissa tilanteissa, pystyvät kiinnittymään paremmin psykososiaaliseen työhön, jossa vaikeiden kokemusten käsittely sidotaan konkreettiseen tukeen. (Järvinen 2015, 235.)

Rikosseuraamusalan työssä vahvistuu psykososiaalinen työ, jossa tarvitaan asiakkaan psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden yhtäaikaista huomioimista. Asiakkaalle ”se mer-

kittävä toinen” voi olla myös työntekijä, jonka kanssa asiakas-työntekijäsuhteessa muutos on vuorovaikutuksellinen prosessi. Varsinkin auktoriteettivastaiselle asiakkaalle, joka suhtautuu varauksellisesti tai jopa vihamielisesti viranomaisiin, saattaa asiakas-työntekijäsuhde kokemuksena olla itsessään tärkeä. (Järvinen 2015, 236.)

### 3.2.2 Ohjelmatoiminta

Kansainvälisesti ja niin myös Suomessa ohjelmatoiminta on vakiintunut 1990-luvulta lähtien yhdeksi menetelmäksi edesauttaa rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Ohjelma on yleisnimitys, joka kattaa erimuotoisia ja eri tarkoituksiin ja ongelmiin keskitettyjä kuntouttavia ohjelmia. Ne vaihtelevat muutosmalliensa, laajuutensa, menetelmiensä sekä tavoitteidensa suhteen. Ohjelmat voidaan jakaa motivointi- ja vaikuttavuusohjelmiin. Motivointiohjelmat toteutetaan yleensä joko yksilö- tai ryhmämuotoisena, kun puolestaan vaikuttavuusohjelmat ovat pääsääntöisesti ryhmämuotoisia. (Rikosseuraamuslaitos 2015; Knuut & Vogt-Airaksinen 2013, 1.)

Useasti motivointiohjelmat ovat lyhytkestoisia. Niiden tarkoituksena on lisätä ja ylläpitää muutosmotivaatiota sekä samalla motivoida asiakasta ryhtymään jatkotoimenpiteisiin elämäntilanteensa ja rikollisen käyttäytymisensä suhteen. Tavoitteena motivointiohjelmissä on, että asiakas alkaa tunnistaa käyttöksensä ongelmallisuuden, kyseenalaistamaan tilanteensa sekä valmistelemaan itseään muutospäätökseen. Koska motivointiohjelmissä pyritään herättämään muutosmotivaatiota jatkotyöskentelyyn, ei niissä ole uusimisriskin kohdentaminen niin merkittävä tekijä kuin vaikuttavuusohjelmissä. Vaikuttavuusohjelmat on suunnattu asiakkaille, joiden kohdalla rikoksen uusimisriski on korkea tai keskikorkea. Kun ohjelmaan valitaan asiakkaita, on sen onnistumisen kannalta tärkeää sekä uusimisriskin että motivaation arviointi, sillä tutkimustiedon mukaan muun muassa ohjelman keskeyttäminen lisää uusimisriskiä. Ohjelmien tarkoituksena on pyrkiä vaikuttamaan taustalla oleviin ajattelu- ja käyttäytymismalleihin. Vaikuttavuusohjelmat ovat pidempikestoisia ja useimmat myös intensiivisiä. Niiden tavoitteena on saada asiakas tulemaan ensin tietoiseksi rikollista käyttäytymistä ylläpitävistä ajattelu- ja käyttäytymismalleistaan, jonka jälkeen häntä autetaan arvioimaan uudelleen haitallisia ajattelu- ja käyttäytymismallejaan sekä kehittämään niiden tilalle rikoksetonta elämäntapaa tukevia toimintamalleja. Rikosseuraamusalalla käytettävät motivointi- sekä vai-

kuttavuusohjelmat hyväksytään aina akkreditointiprosessissa ennen niiden laajamittaista käyttöönottoa. (Knuut & Vogt-Airaksinen 2013, 1.)

Akkreditoitujen ohjelmien odotetaan tieteellisen tutkimuksen perusteella vaikuttavan uusintarikollisuutta vähentävästi, mikäli ne toteutetaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Akkreditointi toteutuu menettelyssä, jota varten on perustettu asiantuntijatyöryhmä, joka koostuu eri aloilla ansioituneista asiantuntijoista. Akkreditoinnissa ohjelmat hyväksytään sekä tarkastetaan niiden kriteereiden mukaisesti, jotka ohjelman on täytettävä suhteessa teoreettiseen taustaansa ja sen soveltamismahdollisuuksiin käytännössä. Kriteerit ovat lähes samanlaiset kaikissa maissa, joissa akkreditointimenettely on käytössä. (Knuut & Vogt-Airaksinen 2013, 3.)

Vankiloiden toimintaohjelmat ovat pääsääntöisesti kognitiivisia ohjelmia, joiden tavoitteena on vaikuttaa vankien ajatteluprosesseihin, vuorovaikutuksen tulkintatapoihin sekä yhteisötaitoihin. Ohjelmien painopiste on ajatusvääristymien sekä vääristyneiden uskomusten korjaamisessa, vangin vastuuttamisessa ja oman toiminnan hallintakeinojen opettelussa. Laaditut ohjelmakäsikirjat helpottavat ohjelmien toteuttamista ja ohjelmat soveltuvat vankiloiden strukturoituihin oloihin. (Haapasalo 2008, 248, 252.)

Rikosseuraamusalalla on käytettävissä lisäksi hyviä käytäntöjä, joiden tavoitteena on arjentaiteiden lisääminen tai ylläpito sekä erilaisten taitojen opettelu tai informaation lisääminen kuten esimerkiksi elämänhallinnan kohentaminen tai terveydellisten asioiden huomioiminen. Hyvät käytännöt hyväksytään aina Ohjelmatyön ohjausryhmässä ennen niiden käyttöönottoa. (Knuut & Vogt-Airaksinen 2013, 1-2.)

Eniten toteutetaan päihdeohjelmia tai tiettyyn rikokseen (esimerkiksi väkivalta- tai seksuaalirikokseen) syylistyneille tarkoitettuja ohjelmia. Yhtenä osana päihdekuntoutusta voivat olla ryhmämuotoiset ohjelmat, jotka suunnataan eriasteisista päihdeongelmista kärsiville vangeille. Päihdekuntoutusohjelmat voivat olla hyvin monimuotoisia. Ne voivat alkaa esimerkiksi vieroituksen jälkeen tapahtuvana motivoivina haastatteluina tai kursseina ja päättyvät intensiivisimmillään osallistumiseen pitkään yhteisöhoito-ohjelmaan. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

### 3.2.3 Työtoiminta ja koulutus

Työn tekemisen tavoitteena on normalisoida vankilaelämää sekä vangin ammattitaidon ja työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen. Näin voidaan parantaa vangin mahdollisuuksia toimeentuloon myös vapautumisen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Vankilassa tehtävä työ on jaoteltu ammattityöhön ja valmentavaan työhön. Vankeuslain 8 luvun 5 §:n mukaan ammattityö on vangin työtaitoa ylläpitävää ja työllistymistä edistävää työtä. Valmentava työ on puolestaan kuntouttavaa, vangin työkykyä ja valmiuksia parantavaa työtä.

Vankeusaikana on mahdollisuus myös siviilityöhön eli vangille voidaan antaa lupa varsinaisena työaikana tehdä työtä tai osallistua työharjoitteluun vankilan ulkopuolella. Myös oppisopimukseen kuuluva työskentely on mahdollista siviilityöluvalla. Siviilityöllä voidaan varmistaa työpaikan säilyminen lyhyissä rangaistuksissa. (Hartoneva ym. 2015, 163-167.)

Koulutuksesta on säädetty vankeuslain 8 luvun 8§:ssä, jonka mukaan vanki voi osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. Vankia tulee ohjata sekä tukea opinnoissa ja hänen opiskelumenestystä on seurattava. Opiskelutodistuksessa ei saa ilmetä, että opintoja on suoritettu vankilassa. Vangille on annettava tilaisuus perusopetuksen oppimäärän suorittamiseen, mikäli hän ei ole sitä suorittanut. (Hartoneva ym. 2015, 168.) Vankien opintotodistuksessa ei ilmene, että opinnot on suoritettu vankilassa (Rikosseuraamuslaitos 2015).

### 3.2.4 Vapaa-ajan toiminta

Vankeuslain 11 luvun 1 §:n mukaan vankilassa on järjestettävä vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa. Näillä toiminnoilla tarkoitetaan muun muassa liikuntaa, askartelua, opiskelua, taide- ja kulttuuritoimintaa, erilaisia kurssi-, esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia. Vankilan ulkopuolisille henkilöille, yhteisöille ja säätiöille (esimerkiksi Suomen Punainen Risti sekä AA- ja NA-toiminnan järjestäjät) voidaan antaa lupa järjestää vapaa-ajan toimintaa, mikä soveltuu vankilan oloihin. Vangeille tulee antaa tilai-

suus osallistua vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen sekä heitä on ohjattava ja neuvottava harrastustoiminnassa. (Hartoneva ym. 2015, 188.)

Vankilassa on järjestettävä jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia mahdollisuuksien sekä vankien tarpeiden mukaan. Vankilassa tulee olla uskonnonharjoittamiseen soveltuvat tilat ja vangeille tulee antaa mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa. (Vankeuslaki 767/2005 11 luku 3§.)

Vapaa-aikanaan vanki saa tehdä omaan lukuunsa vankilassa tehtäväksi soveltuvaa työtä, josta ei aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vaaraa henkilön turvallisuudelle kuten vangille, henkilökunnalle tai muille henkilöille (Hartoneva ym. 2015, 191-192).

### **3.2.5 Muu toiminta**

Vankeuslain 8 luvun 9 §:n mukaan päihdeongelmainen vanki tai vanki, jolla arvioidaan olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan määrääjäksi sijoittaa vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, missä hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Sijoituspaikan on oltava valtion, kunnan, kuntayhtymän tai muun julkisyhteisön ylläpitämä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottava yksikkö taikka vastaava yksityinen yksikkö, jonka toiminta on järjestetty yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain tai yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain mukaisesti. Sijoituspaikaksi soveltuu myös yksikkö, jota ylläpitää rikosseuraamusalalla toimiva yhdistys tai säätiö, jonka Rikosseuraamuslaitos on hyväksynyt sijoituspaikaksi. (Hartoneva ym. 2015, 168- 169.)

Rikosseuraamusalalla toteutetaan myös sosiaalista kuntoutusta, joka on vähemmän strukturoitua. Tämän tavoite on ylläpitää tai lisätä vangin arkielämän taitoja ja sosiaalisia valmiuksia, auttaa häntä ohjautumaan ammatillisiin opintoihin tai työelämään tai muuten valmistautumaan vapautumista varten. Tällaista toiminta voi olla esimerkiksi perheleirit, erilaiset isä-lapsiryhmät, terveysneuvontakurssit tai vapauttamisryhmät. Myös nämä toimintamuodot tulee hyväksyttää vuonna 2009 perustetussa Ohjelmatyön ohjausryhmässä ennen niiden laajamittaista käyttöönottoa. (Rikosseuraamuslaitos 2013)

#### 4 VANKILAN TOIMINTOJEN VAIKUTTAVUUS RIKOLLISEEN KÄYTTÄYTYMISEEN

Aikaisempien yhteiskunnallisten tehokkuus, taloudellisuus ja tuottavuus tavoitekäsitteiden rinnalle on tullut vaikuttavuus uudempana ulottuvuutena (Pohjola 2012, 21). Keskeinen kysymys vaikuttavuuden arvioinnissa on, että mikä vaikuttaa mihinkin, miten, milloin ja millä edellytyksillä. Vaikuttavuus kuvaa sekä tulosta, vaikutusta että vaikuttamisen prosessia. Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on merkittävää, että prosessit ja tulokset yhdistetään eikä tarkastella vain toista näistä. (Dahler-Larsen 2005, 7.)

Sosiaalityön toiminnan tavoitteena on muutoksen tuottaminen, joten sosiaalityön prosessien vaikuttavuutta on perinteisesti kuvattu muutoksen käsitteellä. Sosiaalityössä vaikuttavuus on olennainen ulottuvuus, koska siinä tavoitellaan ongelmallisen tilanteen muuttamista laadullisesti paremmaksi. (Pohjola 2012, 23.) Tätä tavoitellaan myös rikosseuraamusalalla, jonka tavoitteena on vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseen.

Moninaisuus tulee ilmi vaikuttavuuden käsitteellisessä haltuunotossa. Käsite voi viitata sekä yhteiskunnallisella tasolla erotettavaan vaikuttavuuteen, että palvelujärjestelmän, sen organisaation ja siinä toteutetun työn vaikuttavuuteen tai yksilötason muutoksiin. Se voi samoin liittyä esimerkiksi palveluiden taloudellisuuteen ja tuottavuuteen, toiminnan laatuun tai ihmisen kokemuksiin sekä tyytyväisyyteen. (Pohjola 2012, 10.) Tässä tutkimuksessa on tavoitteena tuoda esiin yksilötason muutoksia.

Suomalaisen vankeinhoidon vaikuttavuutta on erittäin hankala arvioida, sillä uusintarikollisuuden tasoon vaikuttavat tekijän oman valinnan lisäksi monet hänestä riippumattomat tekijät kuten esimerkiksi lainsäädäntö, vankipopulaation rakenteen muutokset, oikeusprosessien kestot sekä piilorikollisuuteen liittyvät haasteet (Tyni 2015, 112). Monesti rikollisuus nähdään ihmisen käyttäytymisen alueena, joka on vaikuttamisen ulkopuolella. Rikollinen käyttäytyminen on varsin samanlaista kuin muukin haitallinen toimintamme, joten pitäisikö ensin miettiä, että voidaanko ihmisen käyttäytymiseen yleensä vaikuttaa. (Laine 2014, 210.)

Suomessa on tehty vaikuttavuustutkimusta esimerkiksi vankiloiden ulkopuolisesta päihdekuntoutuksesta vain vähän. Tutkimusten vähäisyys saattaa johtua siitä, että vaikuttavuus ei ole täysin yksiselitteisesti osoitettavissa, sillä on hankala arvioida minkälaisia

kriteereitä ja standardeja tulisi käyttää mitattaessa onnistuneisuutta. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 30.)

Vaikuttavuus on myös arvovalinta, joilla on merkitystä vaikuttavuuden tarkastelussa. Vaikuttavuus on monen asteista, sillä esimerkiksi motivoituminen jatkamaan ongelman käsittelemistä on myös vaikuttavuutta. Onko rikosten lieveneminen vaikuttavuutta, jos esimerkiksi aikaisemmin vakavaan väkivaltaan syyllistyneen väkivallan käytön tiheys harvenee merkittävästi, väkivaltarikokset muuttuvat omaisuusrikoksiksi tai vankilaan palaaminen yhdyskuntaseuraamukseksi? (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 31.; Rantanen 2009, 33.)

#### **4.1 Uusintarikollisuuden vaikuttaminen**

Tyni (2011, 154-155.) toteaa artikkelissaan, että uusintarikollisuutta ei ole tarkasti määriteltä. Vankilaan palaaminen sekä aito uusiminen on erotettava toisistaan vankeja koskevassa uusintarikollisuustutkimuksessa. Palaaminen takaisin vankilaan voi tapahtua vapautumisen jälkeen tehdyistä uusista rikoksista, ennen edellistä vankeuskautta tehdyistä rikoksista tai molemmista näistä syistä. Kun vapautunut vanki on tehnyt vankeusrangaistuksen jälkeen vähintään yhden uuden rikoksen, mistä seuraa uusi ehdoton vankeusrangaistus, tarkoitetaan aitoa uusimista.

Uusimista ennustavat keskeisimmät tekijät ovat vangin rikoshistoria sekä ikä. Moninkertaisilla vangeilla on suuri riski syyllistyä uusiin rikoksiin ja nuoret uusivat useammin kuin vanhat. Ensi kertaa vapautuneista vangeista puolet uusi viiden seurantavuoden aikana ja vain harva päätyy vankilaan useammin kuin viidesti. Uusiin rikoksiin syyllistytään usein heti vapautumisen jälkeen. (Tyni 2011, 161, 171.)

Tyni (2015, 109.) pitää suurena kysymyksenä sitä, että tarvitseeko kaiken Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan olla lähtökohtaisesti sellaista, että tämän vaikutukset tulisivat ilmi uusintarikollisuuden alenemisena? Vaikutukset saattavat olla esimerkiksi välillisiä, ajallisesti hitaita tai muuten hankalasti todennettavissa. Uusintarikollisuusfunktion lisäksi vangeille järjestettyjä toimintoja tulisi tarkastella esimerkiksi vangin hyvinvoinnin ja terveydentilan, vangin läheisten tai vankilan laitosturvallisuuden näkökulmasta.

Vankitoiminnot ylläpitävät vankiloiden laitosturvallisuutta sekä lisäävät vankien henkistä hyvinvointia tarjoamalla vangeille mielekästä toimintaa (Tyni 2015, 98). Mielekäs toiminta on merkittävää, sillä toimettomana pyöriessä päihteiden käyttö tulee helposti kuvioon täyttämään tyhjää tilaa ja aikaa (Salkolahti 2015, 66).

Ohjelmat vaikuttaisivat vähentävän uusintarikollisuutta, vaikkei tilastollisesti merkittävästi. Ohjelmien vaikutuksiin kohdistetaan ylioptimisia vaatimuksia. Myös lyhyillä ohjelmilla voidaan vähentää uusintarikollisuutta ja katkaista rikosuria. Jos yksikin vanki jonkun tietyn ohjelman läpikäymisen johdosta ei enää syyllisty uusiin rikoksiin, niin ohjelman käyttö kuntoutusmenetelmänä on jo sellaisenaan myönteinen. (Tyni 2015, 97-108.) Kognitiivis-behavioraalisen lähestymistavan on todettu olevan tehokkain ja vaikuttavin uusintarikollisuuteen vaikuttaessa. Tärkeää on uusien käyttäytymismallien harjoittelu pysyvien käyttäytymismuutosten aikaansaamisessa. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 7.)

Ohjelmatoimintaan osallistuminen ei useimmissa tapauksissa yksinään ratkaise vankilasta vapautuvan ongelmia, ellei vankeusajan jälkeisten elinolojen järjestämiseen kiinnitetä erityistä huomiota. Vankilassa tapahtuvat kuntoutusjaksot muodostavat vain yhden vaiheen ihmisen elämässä, jonka johdosta niiden tarkasteleminen erillisinä koko prosessista ei oikeastaan kerro ohjelmien vaikuttavuudesta. Kuntouttava toiminta on lähes aina tuloksetonta, jos kuntoutuksella ei ole jatkoa vapaudessa, eikä vapautuvalla ole asuntoa, työtä ja kohtuullista toimeentuloa. Mikäli päihdekäytön sekä rikollisen elämäntavan tilalle ei kuntoutuksen jälkeen ilmaannu korvaavia sosiaalisia verkostoja, niin hyväkään kuntoutus ei tuota tuloksia. Vangin koti- tai asuinkunnan eri toimijoiden huolehtiminen osaltaan apua tarvitsevan vangin palvelu- ja kuntoutustarpeesta vankilasta vapautumisen jälkeen on olennaisen tärkeää. (Knuut & Vogt-Airaksinen 2013, 31.)

Toimiva asiakas-työntekijäsuhde mahdollistaa toimintaohjelmasta koetun hyödyn asiakkaan muutostyöskentelyyn. Sekä asiakkaat että työntekijät pitävät merkittävänä asiakkaan elämänmuutoksen kannalta toimintaohjelmien ei-strukturoituja elementtejä, jotka liittyvät tilaan, aikaan ja vapauteen puhua itselle merkittävistä asioista. Ohjelmatyöskentelyn ulkopuolella tulisi jatkaa keskustelua asiakas-työntekijäsuhteessa, mikäli ohjelmassa ei ole mahdollista huomioida asiakkaan ainutkertaisia yksilöllisiä elämäntilanteita. Ajatuksen toimintaohjelmista tulisi olla sellainen, että ohjelmat sovitetaan ihmis-



ten yksilöllisiin tarpeisiin, joka myös vahvistanee asiakkaiden osallisuutta. (Järvinen 2015, 235.)

Linderborgin ym. (2015, 181-186, 246.) tutkimuksessa vangit arvostivat päihdeettömyyttä sekä päihdekuntoutusta ja he toivoivat vankiloilta ohjelmatoiminnan osalta ennen kaikkea lisää resursseja rikoksettoman ja päihdeettömän elämän tukemiseksi. Myös yksilölliseen tukeen ja vapaa-ajantoimintoihin toivottiin enemmän resursseja. Suljetuissa vankiloissa harrastus-, kulttuuri- ja liikuntamahdollisuudet koettiin hyvin tärkeiksi vankilaelämän laatuun vaikuttajina, kun tuki ja ohjelmatoiminta jäivät vähäisiksi. Koetua laatua heikensi muun muassa toimetttömyys. Vangit eivät omasta mielestään päässeet tarpeeksi vankitoimintoihin sekä vapaa-ajantoimintoihin, joista erityisen tärkeinä pidettiin vankityötä ja liikuntaa.

Salkolahden (2015, 66.) tutkimuksessa nousi esiin yhteiskuntaan palaamiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen vaikuttavista tekijöistä erityisen tärkeänä asunto, joka olisi oltava vapautuessa. Asunnottomana jää tyhjän päälle ja helposti palaa takaisin vanhaan päihdekäyttöön sekä rikolliseen elämäntapaan. Lisäksi läheisten tuki koettiin tärkeänä, erityisesti omat lapset motivoivat pysymään rikoksettomana. Oma äiti nousi yksittäisenä henkilönä tärkeimmäksi ihmiseksi vangin elämässä.

Kuntouttavan sosiaalityön työotteella voitaisiin saavuttaa entistä parempia tuloksia vankeiden kuntouttamisessa. Ohjelmityön keinoin voidaan lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään ja puolestaan sosiaalisen kuntoutuksen keinoin voidaan hyödyntää näitä keinoja huomioiden kokonaisvaltaisesti elämäntilanne. (Salkolahti 2015, 69.)

## 4.2 Desistanssi

Suomeen rantautui vuosituhaten vaihteessa Englannista What Works- suuntaus, joka perustui riski, tarve ja vastaavuus-ajattelulle. Tämä suuntaus sai kritiikkiä muun muassa siitä, että ohjelmat eivät riitä yksinään, sillä ne ovat vaikuttavan toiminnan osa. Ohjelmien tulosten pettymys ja kasvava kiinnostus millä tavoin muutos ”toimii” eikä vaan ”mikä toimii” toi mahdollisuuden uudelle rikollisuudesta irrottautumisen eli desistanssin tutkimukseen perustuvalla lähestymistavalla. (Lavikkala 2011, 99.) Desistanssi näytetään monipuolisena prosessina, johon liittyviä vaikuttavia tekijöitä on hankala erotella

toisistaan (Kuusela 2015, 24). Yhteiskunnan turvallisuuden, talouden ja yhteisen sekä yksilön hyvinvoinnin kannalta on tärkeää ymmärtää desistanssiin johtavia seikkoja (Viikki-Ripatti 2011, 197).

Viikki-Ripatin (2011, 222-223.) mukaan desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen on syvälinen muutosprosessi, jossa ex-rikoksenteikijät tulkitsevat mennyttä elämäänsä ja sopeuttavat sitä tulevaisuuden pyrkimyksiinsä. Identiteetti muotoutuu uudelleen kohti prososiaalista toimintaa. Muutos liittyy myös muutokseen ex-rikoksenteikijän havainnoissa ja asemoinnissa ympäröivään maailmaan. Elämän merkityksellisyys ja mielekkyys löytyvät ex-rikoksenteikijöille rikollisuudesta irrottautumisen myötä.

Tärkeimpiä desistanssiproessin rakentumisen edellytyksiä on asumisen ja siihen liittyvän tuen suunnitelmallinen järjestäminen yhdessä vapautuvan vangin kanssa. Asuminen on merkittävä lähtökohta kaikille muille toiminnoille, toipumiselle ja integraatiolle. Turvattu asuminen tarjoaa pohjan yrittää uudestaan, esimerkiksi katkaisuhoidon tai lyhyen vankeustuomion jälkeen, jollei vapautumisen jälkeinen elämä etenekään alkupe räisen suunnitelman mukaisesti. (Grandfelt 2014, 271.)

Rikoksista irrottautumista tukevat muun muassa tukeminen päihitteettömyyteen, toiveikkuuden ylläpitäminen, mahdollisuus identiteetin muutokseen sekä tunne-elämän ongelmien käsittelyyn. Desistanssia estävä piirre on muun muassa se, ettei selkeästi keskitytä parisuhteen tukemiseen. (Kuusela 2015, 56-58.)

Healyn (2010, 80-83.) mukaan desistanssiproessin taustalla on negatiivisten kokemusten kasautuva vaikutus rikollisessa elämäntavassa. Desistanssiproessi saa usein alkunsa yksittäisestä tekijästä tai tapahtumasta, joka voi olla positiivinen (esimerkiksi avioliitto) tai negatiivinen (esimerkiksi pitkä vankeusrangaistus). Päätöksen jälkeen muutosprosessia vie eteenpäin samanaikaisesti motivaatiota lisäävät kokemukset ja mahdollisuudet. Yleisin syy muutokseen on sosiaalisilla suhteilla (vanhempi, puoliso tai lapsi). Yleinen desistanssiproessia laukaiseva tai edistävä tekijä on myös tietoisuuden lisääntyminen kielteisten seurausten vaikutuksesta rikollisessa elämäntavassa. Usein koetaan, että joudutaan ehdottoman valinnan eteen, joko irrottautua rikollisuudesta tai jatkaa yhä vakavampiin negatiivisiin seurauksiin eli tavallisesti pitkiin vankeusrangaistuksiin rikollisessa elämäntavassa.

Desistanssiin saattaa vaikuttaa myös ulkopuoliset väliintulot, kuten esimerkiksi toimintaohjelmat. Tosin rikoksentekijöiden ja ohjaajien välisellä vuorovaikutussuhteella vaikuttaa olevan enemmän merkitystä desistanssiin, kuin ohjelman sisällöllä. Desistanssia tukeva merkittävä tekijä on työllistyminen, joka mahdollistaa toimeen tulemisen kokemuksen. Haasteellista saattaa olla desistanssin ylläpitäminen, joka vaatii elämäntapa- ja asennemuutosta rahan suhteen eli sopeutumista matalampaan elintasoon. (Healy 2010, 86, 91.)

### **4.3 Lyhytaikaisvankien vaikuttamisen merkittävimmät tekijät**

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on tehdä vaikuttavaa työtä, mutta sen arviointi on haasteellista. Kuntoutumisprosessit ovat tavallisesti pitkiä, joka tuo haasteen lyhytaikaisvankien kohdalla toteutettavalle kuntoutukselle. Erityisesti lyhytaikaisvankien kohdalla muodostuu erityisen tärkeäksi kuntoutusjatkumoiden luominen siviiliin, jotta kuntoutumiselle on riittävästi tilaa sekä aikaa. Lyhytaikaisvangit ovat marginalisoitunut ja sosiaalisesti huono-osainen ryhmä. Useimmat heistä ovat muun muassa asunnottomia. Asunnon hoitaminen olisi ensisijaista kuntoutumisen mahdollistamiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksella on käytössä ohjelmatoimintaa, johon lyhytaikaisvankien osallistumista rajoittaa heidän lyhyt vankeusaikansa. Ohjelmatoiminnalla on todettu olevan merkitystä, tosin asiakas-työntekijäsuhteella vielä enemmän. Lyhytaikaisvankien kohdalla painottuvat enemmän motivoivat ohjelmat muun muassa niiden lyhytkestoisuudesta johtuen. Muut toiminnat kuten työtoiminta ja vapaa-ajan toiminnat tarjoavat lyhytaikaisvangeille mielekästä tekemistä, joissa toteutetaan normaaliuuden periaatetta. Tosin lyhytaikaisvankien osallistuminen toimintoihin on vähäisempää muihin vankeusvankeihin verrattuna.

Seuraavaan taulukkoon on koottu aiemmissa luvuissa esiintyvien tutkimusten merkittävimpiä tuloksia toimintojen vaikuttavuudesta.

Toiminto	Vaikutus uusintarikollisuuteen	Desistanssi
Yksilötyö	Järvinen 2015: -toimiva asiakas-työntekijä suhde merkityksellinen	Viikki-Ripatti 2015: -monipuolinen prosessi, johon vaikuttavia tekijöitä on hankala erotella toisistaan
Ohjelmatyö	Tyni 2015: - ei tilastollisesti merkittävä  -ylioptimisia vaatimuksia  -myös lyhyillä ohjelmilla voidaan vaikuttaa  -myönteistä, jos yksikin ohjelman läpikäymisen johdosta ei syyllisty enää uusiin rikoksiin  Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010: -kongnitiivis-behavioraalinen lähestymistapa tehokkain ja vaikuttavin  -kuntoutusjatkumot tarvitaan siviiliin  Järvinen 2015: -ei-strukturoidut elementit tärkeitä (tila, aika ja vapaus puhua itselle merkittävistä asioista)	Granfelt 2014: -käynnistymisen edellytys on pysyvä asunto  Kuusela 2015: -tukee tukeminen päihteettömyyteen, toiveikkuuden ylläpitäminen, mahdollisuus identiteetin muutokseen sekä tunne-elämän ongelmien käsittelyyn  Healy 2010: -usein alkunsa yksittäisestä tekijästä tai tapahtumasta, joka voi olla positiivinen (esimerkiksi avioliitto) tai negatiivinen (esimerkiksi pitkä vankeusrangaistus)  -laukaiseva tai edistävä tekijä on tietoisuuden lisääntyminen kielteisten seurausten vaikutuksesta rikollisessa elämäntavassa tai hyötyjen sekä haittojen miettiminen  -rikoksenteijöiden ja ohjaajien välisellä vuorovaikutussuhteella vaikutti olevan enemmän merkitystä desistanssiin, kuin itse ohjelman sisällöllä
Työtoiminta ja koulutus	Kari 2013: -mielekäs tekeminen	-työllistyminen ja palkkatyöllä toimeen tuleminen kokemus koetaan erityisen merkittävänä tekijänä.
Vapaa-aika	Linderborg 2015: -tärkeä vankilaelämän laatuun vaikuttajana, kun tuki ja ohjelmatoiminta jäävät vähäisiksi	

TAULUKKO 1. Vankitoimintojen vaikuttavuus

## 5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

### 5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Kylmäkosken vankilassa suorittaa rangaistustaan useita lyhytaikaisvankeja, joiden toimintaan osallistumista tulee lisätä. Kylmäkosken vankilassa on ollut tavoitteena aloittaa pääasiassa lyhytaikaisvangeille suunnattua pajatoimintaa, minkä tavoitteena puolestaan on lisätä vankien toimintaan osallistumista sekä vaikuttaa vankeuslain mukaisesti muun muassa uusintarikollisuuden vähentävästi. Pajatoiminnan suunnitteluun on osallistunut osa Kylmäkosken henkilökunnasta. Pajatoiminta on saatu alulle, mutta sitä ei ole kyetty toteuttamaan siten, että siellä olisi pääasiassa lyhytaikaisvankeja.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin Kylmäkosken vankilan lyhytaikaisvankien näkökulmaa toimintaan osallistumisesta. Tavoitteena on, että vankien näkökulma tullaan huomioimaan pajatoiminnan sekä yleensä toimintojen kehittämisessä ja näin pystyttäisiin vastaamaan entistä paremmin vankeuslain tavoitteisiin vankien tarpeet huomioiden. Punaisena lankana tutkimuksessa on desistanssi eli rikoksista irtautuminen, mistä on enenevässä määrin puhuttu rikosseuraamusalalla uusintarikollisuuden vaikuttamisen sijaan. Suomessa on tehty hyvin vähän tutkimuksia lyhytaikaisvangeista ja desistanssia koskevia tutkimuksia on myös suhteellisen vähän.

Tutkimuskysymykset:

1. Millainen merkitys toimintoihin osallistumisella vankeusaikana on ollut lyhytaikaisvangeille? Miten he kokevat toimintoihin osallistumisen vaikuttaneen heidän rikolliseen käyttäytymiseen?
2. Millaista vankeusaikaisen toiminnan tulisi olla lyhytaikaisvankien näkemysten mukaan?

## 5.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Tutkimuksessa tulee huomioida, ettei todellisuutta voi pirstoa mielivaltaisesti osiin. Tavoitteena on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sekä löytää tai paljastaa tosiasioita. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi 2009, 161-164.) Tässä tutkimuksessa on tavoitteena tuoda esiin kokemuksia todellisesta elämästä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti, joten tutkimuksen toteutustavaksi valikoitui kvalitatiivinen tutkimus.

Laadullinen tutkimus tutkii yksittäistä tapausta ja tavoitteena on saada yhdestä havaintoyksiköstä irti mahdollisimman paljon eli käsitellä tapausta perusteellisesti syvyysuunnassa. Pääasiassa tutkitaan prosesseja ja ollaan kiinnostuneita merkityksistä eli siitä, miten ihmiset kokevat ja näkevät reaalimaailman. Tutkijan kautta reaalimaailma suodattuu tutkimustuloksiksi. (Kananen 2014, 19.) Tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa, sillä ihminen on riittävän joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin (Hirsjärvi 2009, 164). Tämän tutkimuksen tavoitteena on nimenomaan olla kiinnostunut kohdejoukon omista kokemuksista. Miten he kokevat omaan elämäänsä liittyviä asioita.

Laadullisen tutkimuksen eräs peruskulmakivi on havaintojen teoriapitoisuus eli se, millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan tai millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään, vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. Kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20.)

## 5.3 Aineiston hankinta

Tässä tutkimuksessa haluttiin tuoda esiin haastateltavien omia näkemyksiä, joten aineistonkeruun menetelmäksi valittiin haastattelu. Tuomen & Sarajärven (2009, 72-73.) mukaan asiasta kannattaa kysyä ihmiseltä itseltään, kun haluamme tietää, mitä hän ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii. Joustavuus on ennen kaikkea haastattelun etu, sillä haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Kysymykset voidaan

myös esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija katsoo ne aiheelliseksi. Tärkeintä haastattelussa on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelun etuihin kuuluu, että haastattelijä voi samalla toimia myös havainnoitsijana, eli muistiin voidaan kirjoittaa myös se kuinka sanotaan. Hirsjärvi ym. (2009, 204-205.) tuovat esiin haastattelun valintaperusteena olevan usein sen, että halutaan korostaa sitä, että ihminen on nähtävä subjektina tutkimustilanteensa ja hänelle on annettava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Halutaan selventää sekä syventää saatavia vastauksia.

Aineisto koostuu seitsemän lyhytaikaisvangin haastattelusta, jotka olivat iältään 19-38 vuotiaita. Haastateltavat olivat miesvankeja, koska Kylmäkosken vankilassa suorittaa rangaistusta ainoastaan miesvangit. Tutkimuslupa haettiin sekä myönnettiin 8-10 vangin haastatteluun. Haastateltavien osuus jäi seitsemään, sillä kohderyhmään kuuluvien vankien tavoitettavuus toi haasteita. Haastateltaviksi ajatelluista osa ehti siirtyä ennen haastattelua toiseen laitokseen tai he olivat saaneet toisen vankeustuomion, jolloin lyhytaikaisvangiksi määritelty rangaistusaika ylittyi. Haastattelut toteutettiin kesäkuun- loka-kuun 2016 välisenä aikana Kylmäkosken vankilassa haastateltavien vankeusajan loppuvaiheessa. Kohdejoukko valikoitui tuolla ajalla Kylmäkosken vankilassa lyhytaikaisrangaistustaan suorittavien osalta. Heidän ehdottoman vankeustuomion pituus oli 45 päivästä noin 5 kuukauteen, josta heidän vankilaoloaika jäi alle kuukaudesta enintään 3,5 kuukauteen. Ennen haastattelujen toteuttamista haettiin tutkimuslupa Rikosseuraamuslaitokselta, joka myönnettiin 05/2016. Ennen haastattelua haastateltavat tavattiin henkilökohtaisesti ja pyydettiin heidän suostumustaan haastatteluun. Osa haastateltiin samalla kertaa ja osan kanssa sovittiin haastatteluaika sopivampaan ajankohtaan.

Tässä tutkimuksessa käytettiin aineiston keruumenetelmänä teemahaastattelua, sillä tavoitteena oli saada haastateltavien oma näkemys parhaiten esille. Haastatteluja varten tehtiin haastattelurunko (Liite 2), johon liittyen tehtiin haastatteluissa tarkentavia kysymyksiä haastateltaville. Tuomen & Sarajärven (2009, 75.) mukaan teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua ja siinä edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Tyypillisesti teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Haastateltavan esiin nostamat asiat ovat hänelle merkityksel-

lisiä sekä tärkeitä ja ne ovat heijastuma hänen kokemastaan todellisuudesta, joita on yhtä monta kuin on tutkittavia (Kananen 2014, 86).

#### 5.4 Aineiston analysointi

Tutkimuksen aineisto koostuu seitsemästä teemahaastattelusta, jotka analysoitiin aineistolähtöisen analyysin avulla. Tuomen & Sarajärven (2009, 108.) mukaan analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tulkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin avulla tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Tarkoituksena laadullisen aineiston analysoinnissa on informaatioarvon lisääminen. Analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, missä aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysia voidaan kuvata karkeasti kolmevaiheiseksi prosessiksi. Ensin on aineiston redusointi eli pelkistäminen, sitten aineiston kluseointi eli ryhmittely ja lopuksi abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.

Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin eli aukikirjoitettiin pääpiirteittäin. Litteroitua aineistoa muodostui yhteensä 54 sivua. Kananen (2014, 101-102.) tarkoittaa litteroinnilla erilaisten tallenteiden kirjoittamista kirjalliseen muotoon, jolloin niitä voidaan käsitellä manuaalisesti tai ohjelmallisesti erilaisilla analysointimenetelmillä. Litterointi voidaan tehdä eri tarkkuudella. Usein riittää melko karkea taso, joka huomioi lauseen ytimen tiivistetyssä muodossa, muttei kuitenkaan tuo esiin vastaajan koko ilmaisuja. Sanatarkkaa kuvausta voidaan käyttää sellaisenaan sitaattina lopullisessa raportissa.

Litteroinnin jälkeen alkoi tekstin pelkistäminen. Tuomen & Sarajärven (2009, 109) mukaan aineiston pelkistämässä analysoitava informaatio eli data voi olla esimerkiksi aukikirjoitettu haastatteluaineisto, joka pelkistetään karsimalla sieltä tutkimukselle epäoleellinen pois eli aineisto joko tiivistetään tai pilkotaan osiin. Tutkimuskysymysten kautta lähdettiin hakemaan oleellisia asioita litteroidusta tekstistä. Oleelliset tekstin osat pelkistettiin yksittäisiksi ilmaisuiksi, jotka ryhmiteltiin samankaltaisten ilmaisujen joukoiksi eli alaluokiksi.



Aineiston pelkistämisen jälkeen tulee aineiston ryhmittelyn vaihe. Tässä vaiheessa aineiston alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä, jotka ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään ne niitä kuvaavalla tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Yksikin poikkeus kumoaa säännönmukaisuuden laadullisessa analyysissä, joten asiaa tulee pohtia uudelleen. Näiden eroavaisuuksien huomioon ottaminen on tärkeää, sillä ne tarjoavat johtolankoja jonkin asian ymmärtämiseen. (Alasuutari 2011, 42-43.)

Seuraava taulukon (Liite 3.) mukaisesti pelkistetyt ilmaukset sekä alaluokat koottiin tutkimuskysymyksittäin.

<b>Alkuperäisilmaus: Tutkimuskysymys 1</b> Millainen merkitys toimintoihin osallistumisella vankeusaikana on ollut lyhytaikaisvangeille?	<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokat</b>
<i>..pääsee vähä irtautuu taas tosta hommasta...ettei iha tota jumiudu tonne koppii.</i>	Pääsee pois suljetusta tilasta..	Vankeuden jaksaminen.
<i>Jaksaa sit taas maata loppupäivän.</i>	Jaksaa olla suljetussa tilassa.	
<i>..yks voimavara oikeestaan, minkä avulla täällä jaksaa ees oikeestaan olla.</i>	Voimavara vankeuden suorittamiselle.	
<b>Alkuperäisilmaus: Tutkimuskysymys 2</b> Millaisena lyhytaikaisvangit kokevat vankeusajan vaikutuksen?	<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokat</b>
<i>...tää ny oli taas viime kerta, mutta se on vaan semmosta toiveajattelua.</i>	Toive rikoksettomasta elämästä.	Halu rikoksettomuuteen kasvaa.
<i>Ei niinku jaksaa enää näitä.</i>	Ei jaksaa vankeutta.	
<b>Alkuperäisilmaus: Tutkimuskysymys 3</b> Millaista vankeusaikaisen toiminnan tulisi olla lyhytaikaisvankien näkemysten mukaan, jotta se tukisi paremmin rikoksettomaan elämään?	<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokat</b>
<i>...niin ainakin niit ohjattas sit sinne päihdehoidon tukeen...</i>	Päihdehoitoon ohjaus.	Päihdehoito

<i>...pääsis johki päihdekuntoutukseen niinku rangaistusaika- seen...</i>	Päihdehoito vankeuden sijaan.	
---	-------------------------------	--

Pelkistettyjen ilmausten alaluokkiin ryhmittelyn jälkeen on käsitteellistämisen vaihe, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia, kunnes saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111-112.) Tässä tutkimuksessa alaluokkia ryhmiteltiin samankaltaisten luokkien kanssa yläluokiksi, joista muodostui lopulta yksi kaikkia kuvaava pääluokka empiirisestä aineistosta. Nämä luokat on koottu seuraavaan taulukkoon (Liite 4.) tutkimuskysymyksittäin, josta tässä seuraavaksi kuvaus ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta.

<b>Tutkimuskysymys 1: osallistuminen</b>		
<b>Alaluokka</b>	<b>Yläluokka</b>	<b>Pääluokka</b>
Tekeminen tärkeää.	Mielekäs vankeusaika	Hyvinvointi
Vankeusajan kuluminen mielekkäästi.		
Vankeuden jaksaminen.		
Mielekäs keskustelu.		
Hyvä psyykinen terveys.	Psyykinen- ja fyysinen hyvinvointi	
Kuntoilu merkittävää.		
Taloudellisen tilanteen hallinta	Elämän hallinta	
Arjenhallinta		

## 6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimusaineiston tulokset. Ensin kuitenkin esitellään haastateltavien elämäntilanne, joka oli samankaltainen kuin Kivivuori & Linderborgin (2009, 56) lyhytaikaisvankeja koskevan tutkimuksen päätulos, että vangit ovat marginalisoitunut sekä sosiaalisesti huono-osainen ryhmä, jonka keskuudessa on huomattavasti enemmän työttömiä, asunnottomia, matalan koulutustason omaavia ja talousvaikeuksista kärsivä kuin samanikäisessä miesväestössä keskimäärin. Haastateltavat olivat sosiaaliset huono-osaisia. Heidän päihdekäyttö oli hallitsematonta ja heillä oli muitakin haasteita kuten asunnottomuus sekä työttömyys.

Haastateltavia	7
Ikä	19-38-vuotiaita
Kertalaisuus	1-10
Tuomion pituus	45päivää- n.5 kk
Vankeusajan pituus	< 1kk- 3,5 kk
Asunnoton	6
Ei ammatillista koulutusta	6
Työtön	7

TAULUKKO 2. Haastateltavien elämäntilanne

Haastateltavien laituskerta eli vankilassa ehdottoman vankeuden suorittamisen kerta vaihteli 1.-10. laituskertaan. Yhdellä oli ensimmäinen laituskerta ja kolmella 10. laituskerta ja muilla tuolta väliltä. Haastateltavista seitsemästä lyhytaikaisvangista yhdellä oli asunto ennen vankeutta, jonka hän sai säilytettyä myös vankeuden ajan. Yhdellä haastateltavalla oli asunto yhdessä puolison kanssa hänen tullessaan vankilaan, mutta vankeuden aikana puoliso oli muuttanut toiseen asuntoon, jonka johdosta haastateltava oli jäänyt asunnottomaksi. Hänellä oli mahdollisuus mennä oleilemaan puolison asuntoon vapauduttua. Muut haastateltavat olivat asunnottomia. Yksi heistä oleili vaimon luona, mutta heillä oli avioero vireillä, joten vapauduttua tämä oleskelupaikka ei ollut enää mahdollinen. Yhdellä haastateltavista oli kertomansa mukaan varma majapaikka ja muut majailivat kavereilla. Yksi haastateltava oli vakuuttunut, että saa hankittua asunnon vapauduttua, mikäli haluaa. Hänelle oli tulossa uusi tuomio suoritettavaksi, joka vaikutti siihen, että hän mietti kannattaako hetkeksi hankkia asuntoa. Lapsia oli kolmel-

la haastateltavista. Yksi heistä tapasi lapsiaan säännöllisesti ja lapset olivat käyneet tapaamassa isäänsä myös vankilassa. Kaksi muuta tapasivat lapsiaan satunnaisesti.

Kaikki haastateltavat olivat työttömiä. Ainoastaan yhdellä heistä oli ammatillinen koulutus. Kaikilla haastateltavilla oli ongelmallista päihdekäyttöä. Viisi heistä kuvaili päihdekäytön olleen hallitsematonta ennen vankeutta. Kaksi kuvasi koko elämäntilannettaan katastrofaaliseksi ja yksi sellaiseksi, ettei hänellä ole mitään kiinnekohtaa elämässään. Yksi haastateltava toi haastattelussa esille, että hänellä on tukevia yhteistyötahoja vapaudessa.

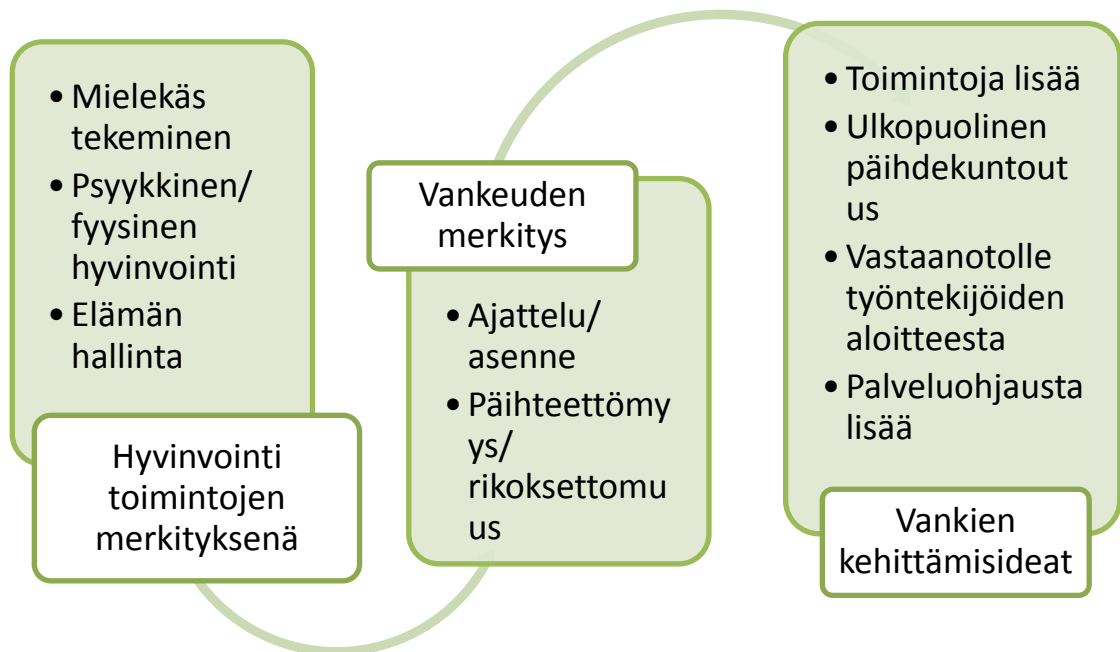
*”Ei mulla siviilissä kovin vahvasti mee.”*

*”Se oli tota semmonen aika katastrofaalinen, ei siinä oikein. Oli menny tiäkkö nii päihdeistä sokeeks, et oli iha läpät silmillä.”*

*”Noo ei mulla siä sillai oo mitään kiinnekohtaa.”*

Haastateltavista kaikki osallistuivat vapaa-ajantoimintoihin erityisesti erilaisiin liikunnallisiin toimintoihin ja lisäksi useampi heistä osallistui myös hengellisiin tilaisuuksiin. Työtoimintaan osallistui osa haastateltavista. Haastatteluja tehtiin osittain kesäaikaan, jolloin oli henkilökunnan loma-aika ja esimerkiksi työliike suljettuna kuukauden ajan. Osa haastateltavista kertoi kuullensa, että työtoimintaan on jonoa, eivätkä he siksi laittaneet kyselyä töihin pääsemisestä. Yksi haastateltava asioi säännöllisesti päihdetyöntekijän vastaanotolla, kun muut asioivat satunnaisesti lähinnä hoitamassa erilaisia käytännön asioita.

Seuraavaksi esitellään tutkimuskysymysten tutkimustulokset. Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli tuoda esiin vankien näkemyksiä siitä, miten toimintoihin osallistuminen vankeusaikana on vaikuttanut heidän rikolliseen käyttäytymiseen. Aineistosta ei ilmenyt vaikuttavia tekijöitä edellä mainitusta näkökulmasta. Aineistosta nousi vahvasti esiin tekijöitä vankeusajan vaikuttavuudesta rikolliseen käyttäytymiseen, jonka vuoksi ne on nostettu tutkimustuloksiin. Seuraava kuvio 5 kokoo nämä tutkimustulokset.



KUVIO 5: Tutkimustulokset

## 6.1 Hyvinvointi toimintaan osallistumisen merkityksenä

Vankeusaikana toimintaan osallistuminen vaikutti kokonaisvaltaisesti vankien hyvinvointiin. Toimintoihin osallistuminen sai vankeusajan kulumaan mielekkäästi, mikä lisäsi hyvinvointia. Toimintaan osallistumisen merkityksen pääluokaksi muodostui hyvinvointi ja sen alle kolme yläluokkaa mielekäs vankeusaika, psyykinen- ja fyysinen hyvinvointi sekä elämän hallinta.

Kukkosen & Viippola-Välisalon (2014, 44.) tutkimuksen tulos oli samankaltainen siten, että toimintaan osallistuminen tuotti hyvinvointia. Normaaliusperiaatteen mukaiset toiminnot, kuten siviilityö ja -opiskelu, lisäävät hyvinvointia merkittävästi, sillä näissä toiminnoissa ihminen on lähellä yhteiskunnan normaaleja olosuhteita. Tällöin vankeudesta aiheutuvia haittoja on voitu minimoida.

### 6.1.1 Mielekäs vankeusaika

Aineistosta nousi merkittävänä tekijänä esiin, että toimintoihin osallistuttiin päästäkseen hetkeksi pois omasta sellistä, jolloin vankeusaika kului nopeammin sekä mielekkääm-

min. Karin (2013, 61) tutkimuksessa vangit kokivat työtoiminnan mielekkäänä ja Lehtosen (2013, 43) tutkimuksessa ohjelmatoimintaan osallistuminen merkitsi vaihtelua sekä ajankulua. Lyhyt vankeustuomio saattoi tuntua pitkältä vankeudelta, sillä vapautuminen oli mielessä koko lyhyen vankeuden ajan. Granfeltin (2014, 263) mainitsee, että toistuvat lyhyet tuomiot ovat kuin pitkäaikaisvankeudet laitospäivien ja yhteiskunnasta vieraantumisen merkityksessä. Lähes kaikilla haastateltavista oli enemmän laitospäivä kuin yksi ja osalla oli myös tiedossa, että heille oli tulossa uusia ehdottomia vankeusrangaistuksia. Haastateltavat jaksivat vankeusajan paremmin toimintaan osallistumalla. Tekeminen lisäsi jaksamista olla omassa sellissä erityisesti suljetulla osastolla asuvalle, missä suurin osa päivästä ollaan yksin omassa sellissä.

*”Kirkossa sunnuntaisin et se menee se tunti aina mukavasti.”*

*”Kun jos on lyhyellä tuomiolla sitä aattelee koko ajan, että sää pääset iha just pois niinku ni se pitenee se tuomio, kun aattelee sillai. Mutta kun on pitempi tuomio, sitä ei aattele ollenkaa. Sitä aattelee sitten vasta, kun on kuukausi pari jäljellä, että kohta pääsee pois.”*

*”Se on iha älytö semmone yks voimavara oikeestaan minkä avulla täällä jaksaa ees oikeestaan olla.”*

Asiakas-työntekijäsuhteen ominaispiirteisiin kuuluu keskustelumahdollisuus, jonka sekä asiakas että työntekijä kytkee asiakkaan elämänmuutoksiin. Tällainen keskustelu tarvitsee mahdollisimman avoimen tilan, jossa on aikaa sekä vapautta. Keskustelun vapaudella tarkoitetaan vapautta puhua mistä tahansa halutusta asiasta joko asiakkaan tai työntekijän aloitteesta, uskoutumista, arkipäivän jutustelua ja myös keskustelua, missä asiakas voi puhua itselleen merkittävistä asioista siten, ettei työntekijä rajaa keskusteluaihetta organisaation luonteen mukaisesti, eikä asiakkaan tarvitse pelätä työntekijän moralisointia eikä tuomitsemista. (Järvinen 2015, 205-206.)

Aineistosta yksi haastateltavista asioi säännöllisesti päihdetyöntekijän vastaanotolla, minkä hän koki erittäin mielekkäänä. Keskustelut päihdetyöntekijän kanssa olivat avoimia ja ne antoivat uutta näkökulmaa asioille. Keskustelut toivat hetkeksi normaalin elämän läsnäolon, mitä muiden vankien kanssa ei ollut mahdollista kokea. Vankiyhteisöön ei kuulu rikollisuudesta irtautumiseen liittyvät keskustelut eivätkä vangit yleensä

tue toisiaan päihteistä eivätkä rikoksista irtautumisessa vaan yhteisö pyrkii pitämään kiinni ”omistaan” (Karsikas 2005, 104).

*”No se o oikeesti semmonen mun mielestä oikeestaan ainut henkilökunnan paikka mihi pystyy sillai periaatteessa vähä avoimemmin puhumaan, eikä vertaistuki oo iha semmosta järkevää tua vankilassa, mut päihdetyöntekijlle pystyy puhuun oikeestaan melkei mistä vaan ja tota sielt tulee iha rakentavaaki palautetta välillä. Oon kokenu sen hyväks.....Tosi positiivisii kokemuksi.”*

### **6.1.2 Psyykkinen- ja fyysinen hyvinvointi**

Aineistosta ilmeni vahvasti, että toimintoihin osallistuminen vaikutti sekä psyykkiseen- että fyysiseen hyvinvointiin. Erityisesti liikunnan koettiin ylläpitävän mielenterveyttä, tuovan hyvää oloa sekä mieltä ja parantavan unenlaatua sekä aivotoimintaa. Lisäksi nämä vaikuttivat itsetunnon kohoamiseen. Myös muilla toiminnoilla kuten työtoiminnalla oli myönteisiä vaikutuksia psyykkiseen hyvinvointiin.

Fyysinen aktiivisuus on merkittävä tekijä mielialan suhteen. Fyysisen aktiivisuuden lisääminen vähentää masentuneisuuden sekä ahdistuneisuuden riskiä. Hyvinvoivat ja fyysisesti aktiiviset ihmiset ovat tunteiden suhteen vakaampia ja he palautuvat psyykkisesti nopeammin stressistä kuin ahdistuneet tai masentuneet. (Bäckmand 2006, 75; Nevanperä & Laitinen 2012, 135.)

*”Tiätysti se tekee hyvää niinku aivoillekin ja tommoselle ja paljo kivempi miellä ku vaikka tänäänki yheksältä aamulla oli sali, ni ärsytti tosi paljo lähtee, mut sit ku sai taas tehtyä sen salireenin,ni sit tuli taas iha hyvä mieli.”*

*”Mää oon ite saanu aina hyvää olooo liikunnasta, ... ja se muistuttaa päähä jostain muustaki ku huumeista voi saaha hyvää olooo, mut sit vaan osata jatkaa tonne siviiliin... ja vaikuttaa uneen, muutenki hyvinvointiin monella erillä tapaa ja ...ni tota kyllä se iha itsetuntooki nostattaa. Tosi paljo hyötyy.”*

Liikunnalla on useita myönteisiä vaikutuksia terveyteen, jaksamiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja mielialaan (Nevanperä & Laitinen 2012, 135). Aineistosta nousi liikunta merkittäväksi tekijäksi myös fyysisen hyvinvoinnin kannalta. Liikunta koettiin mielekkääksi tekemiseksi ja sen avulla voitiin purkaa energiaa. Osalla oli diagnosoitu adhd, jonka johdosta liikunta oli heille erittäin tärkeää. Liikunnan koettiin myös lisäävän sekä ylläpitävän kuntoa. Liikunnan aloittaminen vankilassa koettiin mielekkäänä ja sen toivottiin jatkuvan myös siviilissä, sillä siten siviilissä olisi mielekästä tekemistä rikosten tekemisten sijaan. Salkolahden (2015, 66.) tutkimuksessa mielekäs toiminta koettiin tärkeäksi, jotta päihdekäyttö ei tule täyttämään tyhjää tilaa ja aikaa.

*”No pysyy kunto hyvänä.”*

*”Vähä saa purettua energiaa johonkin. Mullakin on adhd...”*

*”...pääsen taas tohon reenaamiseen kii. Ny kun pääsen pois, ni aattelin, että aloitan tua siviilissä reenaamisen.”*

### **6.1.3 Elämän hallinta**

Haastateltavat kävivät sosiaalityön- sekä päihdetyön erityisohjaajien vastaanotolla pääasiassa hoitamassa käytännön asioita. Vapauteen lähteminen koettiin helpompana, kun sai hoidettua vapauteen liittyviä asioita jo vankeusaikana. Useampi kävi hoitamassa asuntoasioita asunnottomuuden johdosta. Tosin asunnon saamisen ei uskottu hoituvan lyhyen vankeuden aikana. Osittain asiointi erityisohjaajan luona koettiin myös turhaksi, sillä yhdellä oli jälkihuollon kautta hänen asioitaan hoitava tukihenkilö ja yksi oli vakuuttunut, että hän saa asunnon hankittua itse vapauduttuaan kuten aina aikaisemminkin. Linderborgin ym. (2012, 78) tutkimuksessa useimmat haastateltavista kokivat myös, ettei vankila kyennyt auttamaan heitä konkreettisesti vapautumisen jälkeen asioissa kuten asuntoasiassa, vaikka kokivat saaneensa tukea rikoksettomassa elämäntavassa vankeusaikana.

*”Kyllä se siinä vähä niinkö istutetaan niitä juttuja jo valmiiks sillai, että mitä sit pitää tehdä, kun tosta lähtee... esimerkiks noi sosiaalityöt ja noi laitetaan periaatteessa valmiiks sinne jo.”*



*”... Mää meen sen juttusille ja me täytellään noita asuntohakemuksia. Ei siitä sillai mitään hyötyä, koska mulla on niin tiivis toi ollu ...ni tota nii paljo noita sosiaalityöntekijöitä pyärii tossa ympärillä ja jälkihuolto ja kaikkee... et samanlainen tannta se on ku kaikki muukki.”*

Työtoimintaan osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden vuorokausirytmien säilymiselle (Kari 2013, 61). Kun vankeusaikana on tottunut elämään tarkoin säädellyin päivärytmien mukaisesti, on haasteellista itsenäisesti alkaa huolehtia asioistaan vapauduttuaan varsinkin, mikäli ei ole päivittäistä rutiinia siviilissä (Granfelt 2014, 263). Tässä aineistossa toimintoihin osallistuminen koettiin tuovan vankeusaikaan arkirytmää, joka puolestaan valmistaa työelämään vapaudessa. Arkirytmien koettiin olevan myös vapauduttua hyvä asia, mikäli olisi töissä tai opiskelisi. Näin ei ollut kenenkään kohdalla, joten arkirytmille ei koettu siviilissä tarvetta. Yksi toivoi arkirytmien jatkuvan, sillä se tukisi itselle luvattua harrastuksen jatkamista.

*”Kyllähä tossa rytmit ja oikeestaan kaikki toiminnot muutenki, mut kyllähä tää vähä niinku valmistaa, jos lähtee vaikka töihin tai opiskelee tai jotai. Ehkä ny vähä mut kyl sen rytmin voi rikkooki hyvi nopeesti. Ei se siitä oo kiinni.”*

*”No enpä tiä mitäpä se työtö arkirytmillä tekkee. Käypi vaa aika enemmän pitkäks.”*

Työtoiminnasta saatu rahallinen korvaus oli pieni ja sen merkitys oli vähäinen työtoimintaan osallistumisen suhteen. Kuitenkin sen koettiin vaikuttavan taloudelliseen tilanteeseen. Ainakin vankeusajaksi hallinnan tunnetta omasta taloudellisesta tilanteesta toi se, kun tuli toimeen omilla rahoilla vankeusajan. Karin (2013, 61.) tutkimuksessa koettiin myös työtoiminnasta maksettavat etuudet pieniksi ja rahallisen hyödyn merkitystä tärkeämpää olivat motivointi toimintaan ja itsensä kehittäminen.

*”No sillai, ettei tarvi siviilistä pyydellä koko ajan rahaa ja tällai näin.”*

## 6.2 Vankeusajan vaikutus lyhytaikaisvangeille

Desistanssiprosessissa ex-rikoksenteijät pohtivat mennyttä elämäänsä ja sopeuttavat sitä tulevaisuuden pyrkimyksiinsä. Heidän identiteetti muotoutuu uudelleen ja elämän merkityksellisyys sekä mielekkyys löytyvät heille rikollisuudesta irrottautumisen myötä. (Viikki-Ripatti 2011, 222-223.) Desistanssiprosessin taustalla on negatiivisten kokemusten kasautuva vaikutus rikollisessa elämäntavassa ja se saa usein alkunsa yksittäisestä tekijästä tai tapahtumasta kuten esimerkiksi pitkästä vankeusrangaistuksesta (Healy 2010, 80-83).

Aineistosta nousi vahvasti esiin vankeusajan merkitys, joka sai erityisesti ajattelemaan rikoksetonta elämäntapaa. Kaikilla oli toive saada elämänsä hallintaan ja elää rikoksetonta elämää. Ajatusmaailma muuttui vankilassa ja esimerkiksi useampi haastateltavista koki, että päihdeettömänä arvomaailma muuttuu. Vapaus tuli tärkeämmäksi ja ajatukset suuntautuivat enemmän muun muassa lapsiin sekä tulevaan aikaan vapaudessa. Vaikka haastateltavilla oli lyhyt vankeusaika, tuntui se osan mielestä pitkältä. Ainakin heillä oli aikaa ajatella asioita, joiden äärelle ei ehtinyt tai osannut siviilissä pysähtyä.

*”No siis pysäyttävä vaikutus sillä on tottakai luonnollisesti. Kun vertaa et päihdekäyttö ja sit nyt oot selvinpäin, ni kyllä siinä nyt arvomaailma kääntyy iha päälaelleen... ja kama pyörittää sua, nii ei siinä tuu paljo tiäkkö muita ajateltuu lapsii, perhettä, muuta järkevää toimintaa... Et täälä sit kääntyy iha toisinpäin, ei se kama oo viä mihinkää tualta päästä hävinny, mut tota enemmän ajattelee taas näitä järkevämpiä asioita.”*

*”Kyllähä täälä taas ajatusmaailma muuttuu, mut sitä pitäs pystyä pitää tua siviilissäki. Niistä päätöksistä kiinni.”*

*”No mää oon miettiny et miten jatkan elämäni tästä eteenpäin näin et olis se asunto ja työpaikka ja tyytyy vähä vähempää, se riittäis.”*

Toive rikoksettomasta elämästä nousi vahvasti aineistosta esiin. Vankilajaksoihin oli kyllästytty. Kaikilla oli toive rikoksettomasta elämästä, mutta usko omiin kykyihin horjui, sillä he olivat tulleet uudestaan vankilaan, vaikka olivat aikaisemminkin luvanneet itselleen lopettaa rikosten tekemisen. Usein rikoksenteijöiden itsearvostus on heikko ja

heidän käsitys omista kyvyistä sekä mahdollisuuksista saattavat olla epärealistisen huono (Haapasalo 2008, 250). Ensimmäistä kertaa vankilassa olevalla nuorella oli myös toive rikoksettomasta elämäntavasta, vaikka hän toi esiin, ettei hänellä ole vielä tarpeeksi kokemusta vankilasta, jotta se kyllästyttäisi. Nuorten rikosalttius on suurempaa kuin lasten tai aikuisten (Kivivuori 2008, 56; Tyni 2011, 161).

*”...eikä jaksa enää yksinkertaisesti näitä tuomioita vaikka tääki on ny lyhyt tuomio, ni nää ottaa niin päähä vaan aina.”*

*”Aina sitä ajattelee, että tää ny oli taas viimeine kerta, mutta se on vaan semmosta toiveajattelua. Mutta ei se niinku joha mihinkää.”*

*”...Että jos täälä on niin sanotusti lepsua tai no en mä tiä mieli voi muuttua, jos mulla olis vähä isompi tuomio tai vanhempi, enemmän nähny tätä nii kyllä tähä varmasti kyllästyy, mutta ei tää ny mitenkää pahalta tunnu.”*

Vankilassaolo vaikutti päihdekäyttöön; osa oli kokonaan päihdeettömänä ja osalla oli päihdekäyttö vähentynyt huomattavasti. Päihdekäytön muuttuminen vaikutti päihdekäytön merkitykseen. Päihdeettömyydestä tuli mielekkäämpää ja päihdeettömyys sekä hallittu päihdekäyttö lisäsivät hyvinvointia. Karsikkaan (2005, 74.) tutkimuksessa tutkittavat olivat jo lyhyen päihdeettömyyden myötä kokeneet kunnon kohontuneen. Hyvä olo oli keskeinen elämänmuutokseen kannustava myönteinen tekijä, tosin hyvä olo ei ollut aina jatkuvaa vaan raittius saattoi nostaa esiin myös ahdistusta esimerkiksi oman elämän kielteisistä asioista.

*”No kun sitä on tarpeeks kauan selvinpäin nii sitä aattelee et tää on iha mukavaaki olla selvinpäin.”*

*”Ei ainakaa tuu ryyppäiltyä eikä mitään tollasta juhlistua. Se on varmaa vähä ku laittas rahaa pankki.”*

### 6.3 Lyhytaikaisvankien kehittämideoita

Toisille haastateltavista oli haasteellista tuoda esiin kehittämideoita lyhyestä vankeusajan rajallisuudesta johtuen. Toimintoihin oltiin yleisesti ottaen tyytyväisiä ja ymmärrettiin, ettei lyhyessä ajassa ehditä toteuttamaan isoja muutoksia. Osa haastateltavista ei edes ollut kiinnostunut mistään motivoivista toiminnoista kuten ohjelmatoiminnasta. Heidän ajatuksenaan oli, ettei heitä voi muuttaa kuin he itse.

Vangit eivät omasta mielestään päässeet tarpeeksi vankitoimintoihin sekä vapaa-ajantoimintoihin, joista erityisen tärkeinä pidettiin vankityötä ja liikuntaa (Linderborg ym. 2015, 246). Tässä tutkimuksessa kaikki haastateltavat toivoivat enemmän toimintoja erityisesti liikuntaa. Kehittämisehdotuksena nostettiin esiin se, että osaston eri liikuntamahdollisuudet olisivat eri aikaan, jotta ei tarvitsisi valita kumpaan menee, vaan voisi käydä molemmissa. Liikunnan lisääminen lisääisi vankien kuntoutumista ja toisi mahdollisesti säästöä yhden haastateltavan mielestä muun muassa siten, että lääkkeiden käyttömäärät vähenisivät.

*”Pihalla sais käydä enemmän kun tunnin päivässä. Ja kerran viikossa on niinku iltaulkoiluakin, et niinku kaks tuntia pääsee pihalle, mutta kyllä pitäis päästä vähä enempi haukkaan happee. Ja sit just sillai tänä aamuna ni meillä jäi ulkoilu kokonaan pois, koska meillä on sali samaan aikaan, ku ulkoilu... niin se on tosi tyhmää, et ne on lyöty salin kans päällekkäin.”*

*”No just se, että pääsis enemmä liikkuu, kun tua joutuu niin paljo makaa tua sellissä. Siinä sais paljo kuntoutettua vankeja ja niinku lääkkeittenki syönti vähenis, ku pääsis tualta sellistä johonki liikkuu.”*

Myös työtoimintaa toivottiin enemmän. Näin saataisiin vangit aktivoitua toimintoihin, mikä kuntouttaisi heitä. Tämän hetkinen henkilöstön resurssimäärä ymmärrettiin hyvin. Lisäämällä resursseja saataisiin työtoiminta ympärivuotiseksi, eikä kesäaikaan vankeutta suorittavat joutuisi huonompaan osaan muuna aikana vankeutta suorittavien kanssa, sillä kesäloman aikana työtoiminta on kiinni.

*”No joo kyl tos on sit viä, et enemmän näit töitä tietenki. Et tos on kuitenkin varmaa kaks kolmasosaa vangeista, jotka vaa makaa tua... Ei siitä niinko haittaa oo kellekkää. Jos vaa olis mahollista, mut tiätenki on resurssit ja ajat on tietänki tota rajallisia, nii ei se oo aina mahollista, mutta ei se oo mahotontakaa. Aktivieettii vaan mahollisimman paljo kaikkee enemmän.”*

Karsikkaan (2005, 145.) tutkimuksessa ilmeni voimaantumisen alkaneen, kun tutkittavat alkoivat tiedostaa päihteiden kielteisiä vaikutuksia olevan enemmän kuin hyviä sekä haluta muutosta elämässään. Motivoituminen muutokseen syntyi omien kokemusten ja ajatusten myötä. Motivoitumista muutokseen lisäsivät vankilakuntoutus ja ulkopuolinen päihdekuntoutus. Tämän tutkimuksen aineistosta ilmeni, että päihdehoitoon pääseminen vankeusaikana koettiin tärkeäksi. Kaikkien haastateltavien päihdekäyttö oli yhteydessä rikolliseen elämäntapaan. Osa haastateltavista kokivat, että vankeusaikana päihdekuntoutukseen pääseminen saattaisi motivoida jäämään päihdekuntoutukseen myös vapauduttua. Mahdottomana he kokivat, että vapauduttua olisi mennyt päihdekuntoutukseen, sillä suljetusta laitoksesta meno toiseen laitokseen koettiin mahdottomana ajatuksena. Useampi haastateltavista oli alkanut ajattelemaan muutosta vankeusaikana.

Kuntoutumismotivaatio korostuu päihdekuntoutumisen lähtökohtana. Toisaalta oma halu muutokseen voi kasvaa päihdehoidon aikana. Vaikka henkilöltä puuttuu muutosmotivaatio hoidon alkaessa, voi tästä huolimatta päihdekuntoutuksesta alkaa pidempään kestänyt raittius. (Rantanen ym. 2016, 58.) Linderborgin ym. (2015, 181) tutkimuksen mukaan vangit arvostivat päihteettömyyttä sekä päihdekuntoutusta ja he toivoivat vankiloilta ohjelmatoiminnan osalta ennen kaikkea lisää resursseja rikoksettoman ja päihteettömän elämän tukemiseksi.

*”Yks on tietysti se, että lyhyt tuomio niin, että pääsis johonkin päihdekuntoutukseen niinku rangaistusaikaseen...”*

*”...mut tiäkkö se ajatus, et sää hyppäät täältä laitoksesta johki toiseen laitokseen niin se on aika absurdi.... En määh rehellisesti, en määh pysty ees kuvitteleen, että määh lähtisin valvottuihin olosuhteisiin tonne asumaan, mutta jos se olis alkanu jo tänä aikana ja siihen olis tiäkkö niinku periaatteessa kasvanu kiinni sillai.”*

*”...et tämmösii lyhyt tuomiota, jotka on päihteistä johtuvii tai pieniä päihderikoksii... ni siä vaihetaan tosi paljo hoitoa kärsimään se rangaus, ni mun mielestä se olis yhteiskunnalle paljo järkevämpää, ku heittää tänne, kuormittaa tätä systeemiä tämmösillä iha älyttömillä hommilla.”*

Yhtenä kehittämissideana nousi se, että vankeja otettaisiin vastaan ilman, että heidän tarvitsee itse sitä pyytää asioimislomakkeella. Tätä perusteltiin siten, ettei vangeilla ole oma-aloitteisuutta ja heille saattaa olla haasteellista hoitaa asioitaan sekä pyytää apua ja tukea. Sanaksenahon (2012, 45.) tutkimuksessa mainitaan, että vangin taidot ja kyky hoitaa asioitaan vaihtelee suuresti. Toisilla nämä ovat paremmat ja toiset puolestaan ovat heikommassa asemassa taitojen, kykyjen ja tiedon suhteen. Erityisesti nuorena alkanut päihteiden käyttö ja rikollinen toiminta ovat estäneet arkielämän taitojen oppimista.

*”Sit se voi olla vaikeee mennä näille virkailijoille... Itellä ainaki tuntuu, että siviilissä jää kaikki virastoasiat hoitamatta. En tiä mikä siinä on, ei vaan jaksa mennä.”*

*”Koska vangit ny on semmosia kumminki, että miten sen ny sanoo, että ne ei ite välttämättä osaa ottaa sitä aloitetta, niitä ei kiinnosta ottaa sitä aloitetta. Mun mielestä olis hyvä, että vankeinhoitolaitos ottais sitten sen aloitteen, että ne menis.”*

*”...mulla on varmaan se ongelma, että mä en saa suutani auki, että...”*

*”No kyllä ny ainaki kerra vois ottaa...Kiinnostaako mikään vaiko eikö?”*

Haastateltavien elämäntilanne oli haasteellinen. He toivoivat enemmän palveluohjausta asioiden hoitamiseen erityisesti vapautteen sekä ohjausta elämänmuutoksessa. Linderborgin ym. (2012, 78) tutkimuksessa nousi esiin, että vähäisemmälle huomiolle jääneistä useimmat olisivat toivoneet henkilökunnalta aktiivisempaa otetta tuen tarjonnassa.

*”Joo aiva, että mitä ruppeis tekkee elämällään. Mä en tiä yhtään, että mitä mä tua pakkasessa teen... Vähä sellasta ohjausta, että täältä pääsee, ni mistä löytää apua ja tälle, ni vähä enemmä semmosta.”*

Yksi haastateltavista toi esiin toiveen henkilökunnan ystävällisemmästä käyttäytymisestä, sillä hänen mukaansa vangit herkästi reagoivat epäasialliseen käyttäytymiseen ja se vaikuttaa heidän kuntoutumiseensa negatiivisesti. Tutkimuksen tulos oli samankaltainen kuin Linderborg ym. (2012, 137-138.) laatututkimuksen tulos, jonka mukaan vankien ja henkilökunnan väliset suhteet ovat hyvät, vaikka jotkut vangit kokivat, ettei henkilökunta kohtele heitä reilusti ja oikeudenmukaisesti. Useimpien vankien mielestä valvontahenkilökunta käyttäytyi asiallisesti ja huomioi vangit yksilöinä.

*”No tota henkilökunta sais vähän muuttua vankiloissa. No jotkut esimerkiksi, jos nyt kysyt pampulta jotain ihan normaalia juttua, niin se saattaa antaa tosi vittumaisen vastauksen ja sitpä saattaa vangilla olla siinä päivä pilalla jo. Ja tota niinku samanlaisia ihmisiä mekin ollaan vaikka ollaan vankilassa... Et se on ainut se semmonen, et noi vartijat sais vähä muuttaa tyyliään, niin vangitkin vois olla sit vähän erilaisempia.”*

## 7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa oli tavoitteena selvittää, millainen merkitys toimintoihin osallistumisella vankeusaikana on ollut lyhytaikaisvangeille sekä miten he kokevat toimintoihin osallistumisen vaikuttaneen heidän rikolliseen käyttäytymiseen. Lisäksi tavoitteena oli tuoda esiin lyhytaikaisvankien näkökulma siihen, millaista vankeusaikaisen toiminnan tulisi olla.

Tutkimustulokset osoittavat, että toimintoihin osallistuminen on lyhytaikaisvangeille erittäin tärkeää ja että se vaikuttaa erityisesti heidän hyvinvointiinsa. Toimintoihin osallistumalla saadaan vankeusajasta mielekkäämpää, ja se jaksetaan paremmin. Rangastusten täytäntöönpanon yhtenä keskeisenä periaatteena on normaalisuusperiaate. Toimintoihin osallistuminen suljetussa laitoksessa antaa vangille mahdollisuuden kokea normaalia yhteiskuntaa ja sen osallisena olemista. Vankilan toimintoihin oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä, ja haastateltavat olivat realistisia ymmärtäen sen, että lyhyessä ajassa ei ehditä toteuttamaan isoja muutoksia. Tutkimustulokset vahvistavat sen, että Rikosseuraamuslaitoksen tavoite lisätä vankien toimintoihin osallistumista ja sellin ulkopuolista aikaa suljetuissa vankiloissa ovat merkittäviä kuntoutusta edistäviä toimenpiteitä rikosseuraamusalalla.

Yhtenä tutkimustuloksena tuli esiin, että lyhyellä vankeusajalla rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaa itse vankeusaika eli vapauden menetys, ei niinkään toimintoihin osallistuminen, sillä toimintoihin ei välttämättä edes ehditä osallistua. Vapauden menetyksen myötä toive rikoksettomuudesta lisääntyi, tietoisuus vankeuden negatiivisista vaikutuksista vahvistui sekä päihdekäyttö muuttui vähäisemmäksi tai jopa loppui kokonaan, ja näin ajatusmaailma sai uutta näkökulmaa. Normaaliin elämään kuuluvat tärkeät asiat tulivat merkittävimiksi kuten esimerkiksi perhe ja lapset. Voidaan näin ollen todeta, että vankilassaoloaika on otollista aikaa muutostyöskentelyn aloittamiselle tai ainakin muutostyöskentelyn aloittamisen motivoinnin vahvistamiselle.

Lyhytaikaisvankien kehittämissuhteet ovat pääasiassa realistisia ja tarkoituksenmukaisia. Monella heistä on ongelmallista päihdekäyttöä, joka liittyy rikolliseen käyttäytymiseen. Päihdekuntoutukseen pääseminen edistäisi muun muassa rikollisen käyttäytymisen lopettamista. Vaikka vankeusaika on lyhyt, sen hyödyntäminen tarvittavien tukitoimien kartoittamiseen sekä palveluohjaamiseen on tarpeellista, sillä vapaudessa



monella heistä ei ole ainakaan riittävästi hoitokontakteja ja/tai tukitoimia tai niitä ei ole lainkaan. Toimintoihin osallistumisen lisääminen vaikuttaa vankien kuntoutumiseen myönteisesti, ja sitä kautta se lisää myös koko yhteiskunnan turvallisuutta.

## 7.1 Kehittämisideat

Kehittämisen kannalta turvallisuuden ja kuntoutuksen samanaikainen vaatimus on haastava, kun kuntouttavan työn toteuttaminen on sidoksissa rangaistuksen suorittamiseen sekä turvallisuuden ylläpitämiseen. Haastavuutta korostaa vankilatyön kohteen muutos, sillä vangit eli asiakkaat sekä heidän tarpeensa ovat muuttuneet, jonka vuoksi valvontaja ohjaustyössä tarvitaan uutta asiakasymmärrystä rikoksettoman elämän tukemiseksi. (Ylisassi ym. 2016, 116.)

Rikosseuraamuslaitoksen yhtenä keskeisenä haasteena on tällä hetkellä vankien toimintoihin osallistumisen määrän lisääminen, jota myös Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen Kylmäkosken vankilassa pyritään toteuttamaan. Haaste on hyvin ajankohtainen myös vankien näkökulmasta. Haasteen toteuttaminen tulee toteuttaa nykyisillä resursseilla, sillä enemmän resurssit tulevat vähenemään kuin kasvamaan. Ihannetila toki olisi, että rikosseuraamuslaitoksen resurssit olisi mitoitettu vankien kuntoutustarpeiden mukaisesti, jotta vangille voitaisiin tarjota paras mahdollinen heidän rangaistusajan suunnitelman mukainen kuntoutus vankeusaikana myös yksilötyön osalta, jota tässä tutkimuksessa toivottiin lisää.

Haastateltavien ajatusmaailma muuttui vankeusaikana ja heillä oli aikaa ajatella omaa elämäänsä. Kaikkien toiveena oli kiinnittyä yhteiskuntaan ja elää rikoksetonta elämää, mutta heillä ei ollut siihen vielä keinoja. Kuten esimerkiksi Sanaksenahon (2012, 45) tutkimus osoittaa, niin vankien taidot ja kyky hoitaa asioitaan vaihtelevat suuresti. Aineistosta esiin noussut toive siitä, että erityishenkilökuntaan kuuluva työntekijä ottaisi vastaanotolle ilman asioimislomakkeen laittamista, on tarkoituksenmukainen toive vaikuttavan työn tekemisen näkökulmasta. Vankeusaika on erittäin hyvä mahdollisuus tavata lyhytaikaisvankia päihteettömänä, jolloin hänen ajatusmaailmansa myös muuttuu muutostyöskentelyn suhteen myönteisemmäksi. Kun jokainen lyhytaikaisvanki otettaisiin systemaattisesti vastaan tarvittaessa useammankin kerran, olisi jokainen kerta mahdollisuus vaikuttaa hänen rikolliseen käyttäytymiseen. Erityisesti tähän tulisi olla riittä-

vät resurssit vankilassa. Lisäksi työntekijällä on mahdollisuus tukea vankia muun muassa palveluohjauksen keinoin, jotta hänellä olisi tiedossa tarvittavat tukitoimet vapauduttua ja mahdollisesti jo vankeusaikana luotuna kontakti niihin. Silta-Valmennuksen 3-vuotinen Kääntöpiirihanke on aloittanut toimintansa vuoden 2017 alkupuolella. Hankkeen tavoitteena on muun muassa toteuttaa palveluohjausta lyhytaikaisvangeille, joten yhteistyötä heidän kanssaan kannattaa hyödyntää tässä.

Lyhytaikaisvangit ovat usein toistuvasti vankilassa, joten heidän vankeustuomiot saattavat olla rinnastettavissa pitkäaikaisvankeuteen. Motivoivat keskustelut tai -ohjelmat tukisivat muutostyöskentelyn aloittamisessa. Rikosseuraamuslaitoksella on käytössä esimerkiksi Viisi keskustelua muutoksesta- ohjelma, joka on lyhytkestoinen motivoiva ohjelma. Lähityöhankeen kautta toivottavasti saadaan lisää resursseja esimerkiksi varti-joista motivoivien keskustelujen ohjaamiseen, jolloin muun muassa toimintoihin osallistuneiden määrää voitaisiin saada lisättyä ja mahdollisia muutosprosesseja alkuun. Lehtosen (2013,45.) tutkimuksessa todetaan vankien kokeneen hyvänä asiana sen, että he eivät voi vaihtaa tuomiotaan ilman, ettei joku henkilökunnan edustajista jossakin vaiheessa esittäisi mahdollisuutta osallistua ohjelmaan. Osa koki lyhyet, muutaman tapauksittain ohjelmat hyväksi kaikille osastolle tuleville vangeille.

Linderborgin ym. (2015, 181) tutkimuksen mukaan vangit arvostivat päihdeettömyyttä sekä päihdekuntoutusta. Vaikka henkilöltä puuttuu muutosmotivaatio hoidon alkaessa tai suhtautuminen muutokseen on ambivalentti, saattaa tästä huolimatta päihdekuntoutuksesta alkaa pidempään kestänyt raittius (Rantanen ym. 2016, 58). Lyhytaikaisvangit ovat usein päihdeongelmaisia ja heidän rikoksilla sekä päihdekäytöllä on vahva yhteys. Ulkopuolinen sijoitus päihdekuntoutukseen vankeusaikana voisi olla merkittävä muutostyöskentelyn alkuun laittaja. Jo siviiliarvioinnissa voitaisiin edistää sijoitusta ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen ottamalla kantaa siitä entistä enemmän silloin, kun se on tarkoituksenmukaista ja tarvittaessa myös valmistella asiaa yhteistyössä vankilan sekä tarvittavien muiden yhteistyötahojen kuten päihdekuntoutuspaikan kanssa.

Lyhytaikaisvankien sijoittamista ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen rangaistuksen suorittamisen aikana voisi olla tarpeellista lisätä esimerkiksi kokeilemalla samnakaltaista toimintaa kuin sakkovankipilotoinnissa. Sakkovangeille on vuodesta 2014 alkaen ollut pilotointi, jossa sakkojen muutorangaistuksen on voinut suorittaa päihdehoitolaitoksessa. Heidän sijoitusta on valmisteltu jo ennen vankilaan tuloa yhteistyössä vankilan sekä

kunnan sosiaalitoimen kanssa. Näin heidät on voitu sijoittaa sakkovankeuden ajaksi päihdehoitolaitokseen nopealla aikataululla vankilaan tulon jälkeen. Pilotointiin päässeiden sakkovankien kokemukset ovat olleet hyviä. Vastuuvirkamies-hankkeen loppuraportissa (2016, 34-35) mainitaan ehdotuksena, että lyhytaikaisvangeille (esimerkiksi alle 3 kuukauden vankeusaikaa suorittaville) voisi olla tarkoituksenmukaista organisoida vastaava malli kuin sakkovankipilotti, sillä useammalla heistä on päihdeongelma ja heidän elämäntilanne on haasteellinen kuten useammalla sakkovangillakin.

Aineistosta nousi esiin ehdotus, etteivät toiminnot menisi osastolla päällekkäin, on varteenotettava. Kun päiväohjelma saataisiin muokattua siten, että olisi mahdollista osallistua kaikkiin osaston toimintoihin, saataisiin toimintoihin osallistumismäärää kasvatettua nykyisillä toiminnoilla.

Kesäaikaan tuomiota suorittavalla vangilla on vähemmän mahdollisuuksia osallistua toimintoihin, sillä hänellä ei esimerkiksi ole välttämättä mahdollisuutta osallistua lainkaan työtoimintaan henkilökunnan lomista johtuen. Erityishenkilöstöön kuuluvia työntekijöitä on lomista johtuen vähemmän paikalla, eivätkä he välttämättä ehdi ottamaan kaikkia vankeja vastaan, joita olisi tarkoituksenmukaista ottaa vastaan. Lyhyt tuomio saattaa olla suoritettu henkilökunnan kesälomien aikana. Vankiloiden riittävät resurssit toimintoihin osallistumisen suhteen kesäaikaan tulisi taata muun muassa vankien mahdollisimman tasapuolisen kohtelun näkökulmasta.

## **7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus**

Tutkimuksen ja etiikan yhteys on kahtalainen, sillä toisaalta tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin ja toisaalta taas eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tieteellisessä työssään tekemiin ratkaisuihin. Tieteen etiikaksi kutsutaan jälkimmäistä etiikan ja tutkimuksen yhteyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125.)

Toimintojen kokonaisuus toi haasteellisuutta tutkimukseen, sillä vankilassa on monenlaista toimintaa. Lyhytaikaisvanki ei välttämättä ehdi osallistua kuin vapaaajantoimintaan, joten vain yhden toiminnan tutkimiseen ei välttämättä olisi ollut riittävästi aineistoa. Tässä tutkimuksessa haluttiin nähdä vanki ja hänen vankeusaika mah-

dollisimman kokonaisvaltaisesti, joten tarkoituksenmukaista oli tutkia kaikkia toimintoja yhdessä.

Haastattelutilanne on vuorovaikutustapahtuma, jossa haastateltava kertoo tutkijalle kokemuksiaan kohteena olevasta ilmiöstä. Haastattelijan taidoista riippuu se, mitä hän saa kohteestaan selville. Heti haastattelun alussa haastattelijan tulee kyetä rakentamaan luottamuksellinen ilmapiiri kunnioittavalla, arvostavalla ja kiinnostuneella asenteellaan. Haastattelussa tutkija on saavana osapuolena. Haastattelutilanne on myös haastateltavalle osapuolelle positiivinen vaikutus, sillä kerrankin on ihminen, joka kuulee haastateltavaa ja pyrkii ymmärtämään hänen elämäänsä. Haastateltavan mielipiteitä ei saa kyseenalaistaa, eikä haastattelija saa esittää omia käsityksiään haastateltavalle. Tutkimustulokset tulee pitää luottamuksellisina sekä anonymiteetti täytyy säilyttää. (Kananen 2014, 72-73.) Yksi haastateltava oli haastattelijalla entuudestaan tuttu muutaman vuoden takaa, joten hänen kanssaan oli helpompi luoda luottamuksellinen suhde. Muidenkin haastateltavien kanssa onnistuttiin luomaan luottamuksellinen haastattelutilanne, missä haastattelijan etuna oli työkokemus rikosseuraamusosalta eli kyseessä olevan asiakaskunnan kanssa työskentelystä.

Rikosseuraamusalan tuntemus toi myös haasteellisuutta tutkijalle siltä osin, että sen myötä on kertynyt asiasta omia näkemyksiä. Tutkijan tavoitteenani oli tutkimusprosessissa unohtaa oma työnsä rikosseuraamusosalalla pystyäkseen muun muassa kuulemaan sekä ymmärtämään haastateltavia ilman ennakkokäsityksiä tai -odotuksia. Tuomen & Sarajärven (2009, 135-136.) mukaan laadullisen tutkimuksen objektiivisuuden ongelmaa tarkasteltaessa on totuuskysymyksen lisäksi syytä erottaa toisistaan havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Puolueettomuus tulee esiin esimerkiksi kysymyksenä siinä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään sekä kuulemaan tiedonantajia itsensä vai suodattuuko tiedonantajan kertomus tutkijan oman kehyksen läpi, kuten esimerkiksi vaikuttaako tutkijan sukupuoli, ikä, uskonto, virka-asema tms. siihen, mitä hän kuulee ja havainnoi.

Kerätty aineisto tulee analysoida mahdollisimman nopeasti, jotta tutkijan tietomäärä kasvaisi tiedonkeruun myötä. Aineiston analyysin jälkeen ilmenee uusia kysymyksiä, jotka käydään haastateltavan kanssa läpi toisessa haastattelussa. Monesti haastattelukierrokset jäävät aloittelevalla tutkijalla yhteen kertaan, mikä tuottaa vain pintatietoa ilmiöstä ja sen syvällisestä ymmärtämisestä. (Kanasen 2014, 76.) Tässä tutkimuksessa

oli mahdollista toteuttaa vain yksi haastattelukierros. Toisen haastattelun tullessa ajankohtaiseksi oli vanki jo saattanut vapautua ja ajallisestikaan tämä ei olisi ollut mahdollista. Tutkimuksesta olisi varmasti tullut syvällisempi toisen haastattelukierroksen toteutuessa.

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan pyrkiä parantamaan tutkimuksen luotettavuutta siten, että kerätään tietoa eri lähteistä ja verrataan eri lähteistä saatua tietoa esim. omaan tulkintaan ja katsotaan, tuottavatko eri tietolähteet toisiaan tukevia tuloksia. (Kananen 2014, 152.) Tässä tutkimuksessa luotettavuutta on pyritty parantamaan ottamalla teoria-tietoa mahdollisimman monesta lähteestä.

Mahdollisimman tarkalla, riittävällä sekä perustellulla dokumentaatiolla on pyritty lisäämään tämän tutkimuksen luotettavuutta. Kanasen (2014, 153.) mukaan dokumentaatio on yksi tärkeimmistä asioista, joka luo työlle uskottavuutta. Riittävä dokumentaatio mahdollistaa lukijalle tutkijan ratkaisupolun tarkistamisen ja kaikki tutkimuksen eri vaiheissa tehdyt ratkaisut pitää perustella.

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin (tutkittu sitä, mitä on luvattu) ja reliabiliteetin (tutkimustulosten toistettavuus) käsittein. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Tässä tutkimuksessa saatiin vastaukset tutkimustuloksiin, joten tutkittiin luvattua asiaa ja tutkimustuloksissa alkoi toistua samankaltaiset vastukset.

## 8 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tulokset olivat aikaisempien tutkimusten suuntaisia. Tutkimuksen tuloksista pidän erittäin positiivisena vankien halukkuutta päihdekuntoutukseen, jota tulisi mielestäni entistä enemmän tukea rangaistuksen suorittamisen aikana erityisesti lyhytaikaisvankien kohdalla. Kuten he itse toivat aineistossa esiin, että vankeusaikana päihdekuntoutukseen pääseminen saattaisi mahdollistaa siellä jatkamisen vapauduttua. Mahdottomana he kokivat päihdekuntoutukseen menemisen suoraan vapauduttua. Mitä menetetään, jos kokeillaan heidän kohdalla ulkopuolista sijoitusta päihdekuntoutukseen? Entä mitä sillä voitaisiin saavuttaa? Yhtenä jatkotutkimuksen aiheena voisi olla selvittää/ kehittää lyhytaikaisvankien ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen sijoittamista vankeusaikana sakkovankipilotoinnin tapaan sekä tutkia mikä vaikutus tällä lyhytaikaisvankien ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen sijoituksella on.

Rikosseuraamuslaitos vaikuttaa menevän oikeaan suuntaan pyrkiessään lisäämään toimintoihin osallistujien määrää erityisesti kaikista heikoimmat mahdollisuudet omaavien vankien osalta. Toiminnat tukevat vankeuslain tavoitetta vahvistaa valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Vankien kuntouttaminen yhteiskunnan jäseniksi on tarkoituksenmukaista, sillä he kaikki vapautuvat joskus ja lyhytaikaisvangit suhteellisen pian. Miten taataan kuntoutuksen jatkuminen vapaudessa? Entä miten mahdollisesti jo vapaudessa alkanut kuntoutus saadaan jouhevasti jatkumaan lyhyen vankeuden ajan ja sen jälkeen? Sujuva yhteistyö yhteiskunnan eri normaalipalveluja tuottavien tahojen kanssa on tässä kohtaa merkittävää. Miten tätä yhteistyötä voitaisiin kehittää vielä sujuvammaksi erityisesti lyhytaikaisvankien kohdalla? Tähän on onneksi jo tartuttu, sillä Silta-Valmennuksella on alkanut Kääntöpiiri-hanke, jonka kohderyhmänä on lyhytaikaisvangit. Hankkeen tavoitteena on muun muassa palveluohjausmallin kehittäminen. Hanke toteutetaan yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

Valvontahenkilökunta on ehkä eniten vuorovaikutuksessa vankien kanssa eli heillä on useita mahdollisuuksia vaikuttaa vangin rikolliseen käyttäytymiseen. Lähityöhankkeella vahvistetaan valvontahenkilökunnan vuorovaikutuksellista osaamista. Tämä suunta on mielestäni tarpeellinen, jotta saadaan mahdollisimman hyvin hyödynnettyä resursseja vaikuttavan työn osalta. Lyhytaikaisvangit toivoivat enemmän kahdenkeskisiä tapaamisia työntekijöiden kanssa, jossa oltaisiin kiinnostuneita heistä ja heidän kuntoutumisestaan. Miten tässä voitaisiin hyödyntää valvontahenkilökuntaan kuuluvia työntekijöitä

kuten esimerkiksi vartijoita, sillä suljetussa laitoksessa suurin osa työntekijöistä on valvontahenkilökuntaa? Tämä voisi olla toinen jatkotutkimuksen aihe.

Lyhytaikaisvankien kohdalla pohdin yhä uudelleen, että miten vaikuttaa heihin? Miten auttaa ja tukea heitä elämänmuutoksessa? Heidän elämäntilanne on usein aika solmussa ja auttamis- sekä tukemisyrityksiä saattaa olla eri tahoilta jo useampiakin. Kaikesta huolimatta heidän auttaminen ja tukeminen on aina yksi uusi mahdollisuus muutokseen. Eniten minua ilahdutti tutkimustuloksissa se, että vangit olivat muutoshalukkaita. Tästä on hyvä aloittaa työskentely heidän kanssa. Kuten tämänkin tutkimuksen aineisto osoitti, niin usein vankeusaikana on aikaa ajatella etenkin irtaantumista rikollisesta elämäntavasta, jolloin motivaatio elämänmuutokseen saattaa kasvaa. Jokaisella vuorovaikutustilanteella vangin kanssa on mahdollisuus vaikuttaa hänen motivaation kasvuun tai valittavasti myös sen laskemiseen.

Tutkimus osoitti, että lyhytaikaisvankeja kiinnostaa toimintoihin osallistuminen sekä rikokseton elämä. He tarvitsevat tässä muutosprosessissa tukea. Lyhytkin vankeus on mahdollisuus muutokseen ja koskaan emme tiedä milloin on se vankeuskerta, joka on alku rikoksista irtaantumiseen. Siksi on tärkeää, että rikosseuraamuslaitos tekee jatkossakin muutosmyönteistä työtä ammatillisesti huomioiden yhteiskunnan kehityksen ja erilaisiin toimintoihin osallistumiseen annetaan mahdollisuus sekä kehitetään toimintoja vankien tarpeiden mukaisesti.

## LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: InPrint.

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 1/2012. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.

Bäckmand, H. 2006. Fyysisen aktiivisuuden yhteys persoonallisuuteen, mielialaan ja toimintakykyyn. Pitkäaikaistutkimus ikääntyvillä miehillä. Kansanterveystieteen julkaisuja M 188:2006. Helsingin yliopisto. Yliopistopaino.

Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt menetelmäkäsikirja. Stakes. Luettu 15.1.2017.  
[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden\\_arv.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf?sequence=1)

Granfelt, R. 2014. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Toim. Lindeborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Suomen Yliopistopaino Oy.

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. PS-kustannus.

Hankeraportti. 2016. Vastuuvirkamies-hanke. Pirkanmaan rikosseuraamuskeskus. Rikosseuraamuslaitos. Ei julkaistu.

Hartoneva, A. & Mohell, U. & Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Tallinna: Printon.

Healy, D. 2010. The Dynamics of Desistance. Charting pathways through change. UK: Willan Publishing

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2009 vai 2014?. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOYpro Oy.

Järvinen, M. 2015. Asiakas-työntekijäsuhde rikosseuraamusalalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana. Akateeminen väitöskirja. Tampereen University Press. Luettu 25.10.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96536/978-951-44-9683-7.pdf?sequence=1>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kari, R. 2013. Kiven sisästä kuultuna. Vankientyötoiminnan kehittäminen. Opinnäytetyö. Yrittäjyys ja liiketoimintaosaaminen, ylempi YAMK. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Karsikas, V. 2005. Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis. Pähdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005. Vammalan Kirjapaino Oy.



Kettunen, R. & Kähäri-Wiik, K. & Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2002. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009. Hakapaino Oy. Helsinki.

Knuuti, U. & Vogt-Airaksinen, T. 2013. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Keskushallintoyksikkö: Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen Intranet-sivut.

Koski-Jännes, A. & Riittinen, L. & Saarnio, P. 2008. Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koukkari, M. 2011. Kuntoutujien käsityksiä kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Teoksessa Kuntoutus muutoksessa. Toim. Järvikoski, A. & Lindh, J. & Suikkanen, A. 2011. Tampere: Juvenes Print.

Kukkonen, J. & Viippola-Välisalo, M. 2014. Vankien subjektiivinen hyvinvointi- vuorovaikutuksen ja kohtelun merkitys vankilassa. Opinnäytetyö. Sosionomi, ylempi AMK. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Kuusela, P. 2015. Desistanssin ilmeneminen vankilakuntoutuksessa. Pro-gradu tutkielma. Sosiaalityö. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos.

Kylmäkosken vankila 2015. Julkaistu 16.1.2015. Luettu 28.01.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/kylmakoskenvankila.html>.

Kylmäkosken vankilan esite. Luettu 28.01.2016. Kylmäkosken vankilan henkilökunnan sivuilta. Ei julkinen.

Käräjäoikeudet 2016. Ehdoton vankeusrangaistus ja yhdyskuntapalvelu. Luettu 15.1.2017.

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/seuraamukset/ehdotonvankeusrangaistusjayhdyskuntapalvelu.html>

Laine, M. 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2014.

Larikka, T. & Lehtinen, S. 2010. Työntekijöiden kokemuksia rangaistusajan suunnitelmattomien toteuttamisesta Vaasan vankilassa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi YAMK. Vaasan ammattikorkeakoulu. Luettu 25.10.2016. [http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13288/larikka\\_lehtinen.pdf?sequence=1](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13288/larikka_lehtinen.pdf?sequence=1)

Lavikkala, R. 2011. Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Toim. Lavikkala, R. & Lindeborg, H. 2011. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011. Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

- Lehtonen, M. 2013. Lusimisesta tavoitteelliseksi prosessiksi. Ohjelmatoiminnan kehittäminen vankien näkökulma huomioiden. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi YAMK. Turun ammattikorkeakoulu.
- Linderborg, H. & Blomster, P. & Tyni, S. & Muiluvuori, M-L. 2012. Laatuaikaa vankilassa? Tutkimus vankilaelämän laatuun vaikuttavista tekijöistä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. Vammalan kirjapaino Oy. Luettu 15.1.2017.  
[http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6Cf08G4co/1\\_12\\_Laatuaikaa\\_vankilassala.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6Cf08G4co/1_12_Laatuaikaa_vankilassala.pdf)
- Linderborg, H. & Blomster, P. & Muiluvuori, M-L. & Tyni, S. & Laurila, T. 2015. Yhteinen organisaatio- yhteinen laatu? Tutkimus vankeuden ja yhdyskuntaseuraamusten laatutekijöistä Rikosseuraamuslaitoksessa. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2015. Suomen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Liimatainen, A., Rantala, K., Paasonen, J. & Mäkipää, L. 2015. Kyselytutkimus vankeusvangeille sääntelyn toimivuudesta ja vankilaoiloista. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 6/2015. Luettu 15.1.2017.  
[https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156120/Katsauksia\\_6\\_Liimatainen\\_ym\\_2015.pdf?sequence=1](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156120/Katsauksia_6_Liimatainen_ym_2015.pdf?sequence=1)
- Nevanperä, N. & Laitinen, J. 2012. Elintapamuutoksen avaimia. Teoksessa Kansan terveys, yksilön hyvinvointi. Toim. Reivinen, J. & Vähäkylä, L. 2008. Gaudeamus Oy.
- Paatero, H., Lehmijoki, P, Kivekäs, J. & Ståhl, T. 2008. Kuntoutusjärjestelmä. Teoksessa Kuntoutus. Toim. Rissanen, P., Kallanranta, T & Suikkanen, A. 2008. Otavan Kirjapaino Oy.
- Pohjola, A. 2012. Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Sosiaalityön vaikuttavuus. Toim. Pohjola, A. & Kemppainen, T. & Väyrynen, S. 2012. Tampere: Juvenes Print.
- Rantanen, T.(toim.) 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 66. Vantaa: Edita Prima Oy.
- Rantanen, T. & Lindqvist, M. & Lindström, J. & Vuorinen, P. & Weckroth, A. 2016. Yhteistyötä, valvontaa ja kokonaisvaltaista kuntoutusta. Tutkimus valvotun koevapauden ja päihdekuntoutuksen yhdistämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 3/2016. Suomen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print 2016.
- Rikosseuraamuslaitos. 2016. Luettu 8.1.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/>
- Rikosseuraamuslaitoksen Intranet 2017. Ei julkinen.
- RISE. Rikosseuraamuslaitos. 2016. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2015. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2016. Luettu 18.10.2016. [http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/q9StbagET/Tilinpaaatos\\_ja\\_toimintakertomus\\_2015.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/q9StbagET/Tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_2015.pdf)
- Rikosseuraamuslaitos 2015. Luettu 18.10.2016.  
<http://www.rikosseuraamus.fi/15120.htm>

Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2018. Luettu 18.10.2016.  
[http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/jWkNswGd/TTS\\_2015\\_2018.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/jWkNswGd/TTS_2015_2018.pdf)

Rikosseuraamuslaitoksen ulkoinen esittely- diasarja 2015. Luettu 20.1.2016.

Salkolahti, P. 2015. ”Viimeks lähetettiin takki auki tuomiolta”. Uusintarikollisuudelta suojaavat sosiaaliset tekijät. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi YAMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Sanaksenaho, T. 2012. Vankilasta vapauteen- Tutkimus vapauttamissuunnitelmien tekemisen kehittämiseksi. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja rikosseuraamusala YAMK. Laurea-ammattikorkeakoulu.

AMK-tutkimuslupaohjeet. Tutkimusluvut tieteellisiin tutkimuksiin. Julkaistu 13.3.2015. Rikosseuraamusalan intranet-sivu. Luettu 31.1.2016.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi Osakeyhtiö Oy.

Tyni, S. 2011. Rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuus. Teoksessa Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Toim. Lavikkala, R. & Lin-derborg, H. 2011. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita. Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Suomen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print. Luettu 20.1.2016.  
[http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/11CTvAnMd/RISE\\_1\\_2015\\_Vankeinhoidon\\_vaikuttavuus\\_-\\_Onko\\_kuntoutukselle\\_tilastollisia\\_perusteita\\_Sasu\\_Tyni\\_vaitoskirja\\_net.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/11CTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf)

Vankeuslaki 23.9.2005/767

Viiikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Toim. Lavikkala, R. & Lin-derborg, H. 2011. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Ward, T. & Maruna, S. 2007. Rehabilitation. Beyond the risk paradigm. London; New York : Routledge.

Ylisassi, H. & Seppänen, L. & Uusitalo, H. & Kalavainen, S. & Piispanen, P. 2016. Aktivoiva lähityö. Vankiloiden valvonta- ja ohjaushenkilöstö vuorovaikutuksellista lähityötä kehittämässä. Rikos-seuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2016. Suomen Yliopistopaino Oy-Juvenes Print.

## LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

### TUTKIMUSTIEDOTE

Hei!

Opiskelen Sosionomi (YAMK)-opintoja Tampereen ammattikorkeakoulussa. Olen tekemässä opinnäytetyötäni Lyhytaikaisvankien toiminnasta suljetussa vankilassa. Tavoitteena on tuoda esiin lyhytaikaisvankien näkökulma vankeusajan toiminnasta. Toivon tutkielman tuovan tietoa, mikä hyödyttäisi myös vankilan toimintojen kehittämistä.

Tutkielmaani tarvitsen haastateltavia. Haastatteluun osallistuminen on sinulle vapaaehtoista. Näkemyksesi ja kokemuksesi ovat erittäin tärkeitä toiminnan kehittämisessä, joten ystävällisesti pyytäisin sinua osallistumaan haastatteluun. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina teemahaastattelun mukaisesti. Tarkemmat haastattelukysymykset muotoutuvat vasta haastattelutilanteessa. Haastattelut nauhoitetaan. Haastattelua käytetään ainoastaan tutkielman tekemiseen ja se hävitetään tutkimuksen hyväksymisen jälkeen. Tutkimuksessa ei ilmene haastateltavien henkilöllisyys.

Arvokkaasta yhteistyöstä kiittäen

Kristiina Vanha-Jaakkola

## Liite 2. Teemahaastattelurunko

### TEEMAHAASTATTELURUNKO

#### 1. Haastateltavan taustatiedot

- Ikä
- Elämäntilanne
- Vankilahistoria
- Toimintaan osallistuminen mahdollisilla aiemmilla vankilakausilla

#### 2. Toimintaan osallistuminen

- Millaiseen toimintaan olet osallistunut?
- Millaiseen toimintaan olisit toivonut saavasi osallistua?
- Millaista apua/ tukea sinulle on ollut toimintaan osallistumisesta? Entä haittaa?
- Mikä merkitys toimintoihin osallistumisella on ollut sinulle tuomion aikana?
- Mikä merkitys niillä on vapautumista ja tulevaisuutta ajatellen?
- Miten mielestäsi lyhytaikaisvangeille suunnattua toimintaa tulisi kehittää?

#### 3. Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen

- Millainen merkitys vankeusajalla on ollut sinulle?
- Miten elämäsi on muuttunut vankeusaikana? Mikä on motivoinut sinua muutokseen?
- Miten asenteesi tai ajatuksesi ovat muuttuneet? Minkä ajattelet vaikuttaneen tähän?
- Millaisia toiveita sinulla on tulevaisuuden suhteen? Miten vankeusaikana voitaisiin tukea sinua näissä tulevaisuuden suunnitelmissa?

Mitä haluaisit vielä kertoa, mitä ei ole tullut esille haastattelussa?

Liite 3. Taulukko: Pelkistetyt ilmaukset sekä alaluokat tutkimuskysymyksittäin.

<b>Alkuperäisilmaus: Tutkimuskysymys 1</b> Millainen merkitys toimintoihin osallistumisella vankeusajana on ollut lyhytaikaisvankeille?	<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokat</b>
<i>..pääsee vähä irtautuu taas tosta hommasta...ettei iha tota jumiudu tonne koppii.</i>	Pääsee pois suljetusta tilasta..	Vankeuden jaksaminen.
<i>Jaksaa sit taas maata loppupäivän.</i>	Jaksaa olla suljetussa tilassa.	
<i>..yks voimavara oikeestaan, minkä avulla täällä jaksaa ees oikeestaan olla.</i>	Voimavara vankeuden suorittamiselle.	
<i>..kiva kuunnella Jumalan sanaa....</i>	Mielekästä tekemistä.	Tekeminen tärkeää.
<i>Ei tarvi tua maata vaan.</i>	Saa tehdä jotain.	
<i>Pysyy kunto hyvänä.</i>	Hyvä kunto.	Kuntoilu merkittävää.
<i>Saa vähän energiaa pois.</i>	Kuluttaa energiaa.	
<i>...pääsen taas tohon reenaamiseen kii. Ny kun pääsen pois, ni aattelin, että alotan tua siviilissä reenamisen.</i>	Kuntoilun aloittaminen.	
<i>No onha se mielenterveydelle siten, että on mielekästä tekemistä siinä nii.</i>	Mielenterveys säilyy.	Hyvä psyykkinen terveys.
<i>...tiätysti se tekee hyvää niinku aivoillekin...</i>	Aivoille hyväksi.	
<i>...sen jälkee parempi mieli.</i>	Hyvä mieli.	
<i>...hyvää oloa liikunnasta...</i>	Hyvä olo.	
<i>...vaikuttaa uneen...</i>	Unen laatu paranee.	
<i>...ni tota kyllä se iha itsetuntooki nostattaa.</i>	Itsetunto kohoaa.	
<i>...päivät kuluu paljo paremmin...</i>	Päivät kuluu mielekkäämmin.	Vankeusajan
<i>...et se menee se tunti aina mukavasti.</i>	Aika kuluu mielekkäästi.	

<i>...aika menis nopeaa...</i>	Ajankulu.	kuluminen mielekkäästi.
<i>...jonkilaista palkkaaki ne mak-saa sieltä sitte.</i>	Maksetaan palkkaa.	Oman taloudellisen tilanteen hallinta.
<i>...ettei tarvi siviilistä pyydellä koko ajan rahaa...</i>	Pärjätä omilla rahoilla.	
<i>...päihdetyöntekijälle pystyy sillai puhuun oikeesti melkei mistä vaan ja tota sielt tulee iha rakentavaaki palautetta välillä.</i>	Avoin vuorovaikutuksellinen keskustelu.	Mielekäs keskustelu.
<i>...sitä rytmii ensinnäkin...</i>	Arkirytmiin pääseminen.	Arjenhallinta
<i>...siinä vähä niinkö istutetaan niitä juttuja jo valmiiks sillai, että mitä sit pitää tehdä, kun tosta lähtee...</i>	Asioiden hoitaminen.	
<b>Alkuperäisilmaus: Tutkimuskysymys 2</b> Millaisena lyhytaikaisvangit kokevat vankeusajan vaikutuksen?	<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokat</b>
<i>...aattelin, että tota meen ke-laan ja siellä yritän jonkun kurssipaikan...</i>	Ajatuksia opiskelusta siviilissä.	Ajatusmaailma muuttuu
<i>...aattelin, et määhä punttisalilla siä kävisin ja jotai tekisin.</i>	Ajatuksia harrastuksista.	
<i>...ajatusmaailma muuttuu, mut sitä pitäis pystyä pitää tua siviilissäki...</i>	Ajatuksia elämäntavan muutoksesta siviiliin.	
<i>...enemmän ajattelee näitä jär-kevempiä asioita.</i>	Laittomat ajatukset vähenee.	
<i>...tää ny oli taas viime kerta, mutta se on vaan semmosta toiveajattelua.</i>	Toive rikoksettomasta elämästä.	Halu rikoksettomuuteen kasvaa.
<i>Ei niinku jaksa enää näitä.</i>	Ei jaksa vankeutta.	
<i>...et päihde jää, tulee selvin-päin oleminen tärkeemmäks...</i>	Päihdeettömyys tärkeämmäksi.	Päihdeettömyyden merkitys kasvaa.
<i>...tää on iha mukavaaki olla selvinpäin.</i>	Päihdeettömyys mielekästä.	
<i>...arvostaa enemmän tota va-pautta...</i>	Vapauden arvostaminen.	Arvomaailma

<i>...tyytyvä vähä vähempää...</i>	Perusasiat riittää.	muuttuu.
<i>...sit nyt oot selvinpäin, ni kyllä siinä arvomaailma kääntyy iha pääläelleen.</i>	Arvomaailma kääntyy.	
<b>Alkuperäisilmaus: Tutkimuskysymys 3</b> Millaista vankeusaikaisen toiminnan tulisi olla lyhytaikaisvankien näkemysten mukaan, jotta se tukisi paremmin rikoksettomaan elämään?	<b>Pelkistetty ilmaus</b>	<b>Alaluokat</b>
<i>...niin ainakin niit ohjattas sit sinne päihdehoidon tukeen...</i>	Päihdehoitoon ohjaus.	Päihdehoito
<i>...pääsis johki päihdekuntoutukseen niinku rangaistusaikaan...</i>	Päihdehoito vankeuden sijaan.	
<i>...aktiviteettiä vaan mahdollisimman paljo....</i>	Tekemistä lisää.	Toimintoja enemmän.
<i>...vähä urheiluaki lisää.</i>	Liikuntaa lisää.	
<i>Vähä sellasta ohjausta, että täältä pääsee, ni mistä löytää apua ja tälle...</i>	Palveluohjausta enemmän.	Henkilökohtaisten vastaanottojen lisääminen.
<i>...et pyydettäis niihi päihdekeskusteluihi ja näihin...</i>	Pyydettäisiin vastaanotolle oma-aloitteisesti.	
<i>...no henkilökunta sais vähän muuttua vankiloissa...</i>	Henkilökunnan käytöksen muuttuminen.	Ystävällisempi henkilökunta.



Liite 4. Taulukko: Aineiston analyysin luokat tutkimuskysymyksittäin.

<b>Tutkimuskysymys 1: osallistuminen</b>		
<b>Alaluokka</b>	<b>Yläluokka</b>	<b>Päälouokka</b>
Tekeminen tärkeää.	Mielekäs vankeusaika	Hyvinvointi
Vankeusajan kuluminen mielekkäästi.		
Vankeuden jaksaminen.		
Mielekäs keskustelu.		
Hyvä psyykinen terveys.	Psyykinen- ja fyysinen hyvinvointi	
Kuntoilu merkittävää.		
Taloudellisen tilanteen hallinta	Elämän hallinta	
Arjenhallinta		

<b>Tutkimuskysymys 2: vaikutus</b>		
<b>Alaluokka</b>	<b>Yläluokka</b>	<b>Päälouokka</b>
Ajatusmaailma muuttuu.	Ajattelu ja asenne	Irtaantuminen rikollisesta käyttäytymisestä/ Elämänhallinta
Arvomaailma muuttuu.		
Rikoksettomuuden merkitys kasvaa.	Päihteettömyys ja rikoksettomuus	
Päihteettömyyden merkitys kasvaa.		

<b>Tutkimuskysymys 3: kehittäminen</b>		
<b>Alaluokka</b>	<b>Yläluokka</b>	<b>Pääloukka</b>
Päihdehoito	Kuntoutus	Rikoksettomuus
Toimintoja enemmän		
Henkilökunta oma-aloitteisia tukemisessa	Motivointi	
Ystävällisempi henkilökunta.	Asiallinen käytös	